Nordkoppel
En spændende beretning om hvordan den tyske marine under 2. verdenskrig, med kommandant Prinzhorn i spidsen, beslaglagde Nordborg Slot og indrettede det til træningslejr for tyske frømænd, der øvede dykning, kamptræning, sprængning og landgangsøvelser.

Det er i denne bog lykkedes forfatteren, Martin Reimers, at afdække sammenhængen mellem Nordborg Slot og værnemagtens træning af tyske Marine-Einsatz-Kommando-soldater. Nyt på dansk er også fortællingerne om de livsfarlige sabotageaktioner, som Prinzhorn og hans mænd gennemførte i det brændende Europa bag fjendens linjer.

Den rigt illustrerede bog indeholder en række historier om lokalbefolkningens oplevelser med de tyske soldater og om de tyske genstande, der blev reddet ud fra slottet og fisket op af Nordborg Sø, da krigen var slut. Historierne bygger på informationer fra øjenvidner, bl.a. Thorkild Demuth, Johannes Diederichsen, Hermann Thomsen, Gunnar Hounsgaard og Erik Manthei Nielsen.

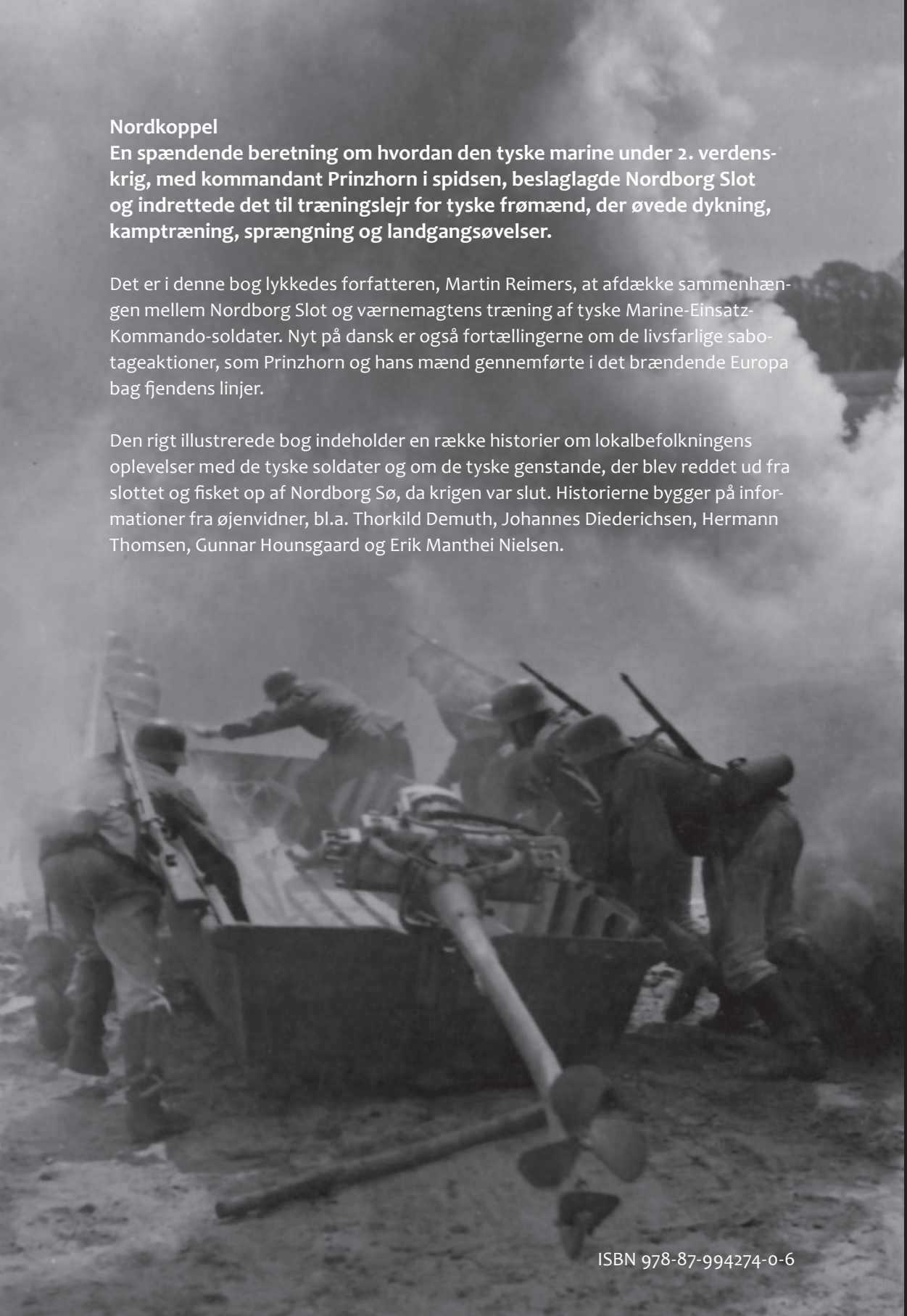

ISBN 978-87-994274-0-6

NORDKOPPEL

Den tyske marines træningslejr på Nordborg Slot 1944 - 1945

NORDKOPPEL

Den tyske marines træningslejr på
Nordborg Slot 1944 - 1945

Martin Reimers

NORDKOPPEL

Nordkoppel
Den tyske marines træningslejr på Nordborg Slot 1944-1945
af Martin Reimers 2010.

Udgiver:
Lokalhistorisk Forening for Nordborg-området
www. historisknordborg.dk

Sats og tryk:
Grafisk Arbejde ApS, Guderup

Se også Martin Reimers´ hjemmeside om tyske militære anlæg
langs grænsen under 2. verdenskrig: avlg.dk

ISBN:
978-87-994274-0-6

Bogen er udgivet med støtte fra:
Linak A/S
Sydbank Sønderjyllands Fond
Historisk Samfund for Als og Sundeved

Forsidebillede
Fem tyske marinesoldater på en bænk i parken
ved Nordborg Slot en solskinsdag i april 1945.
Design: Sejr Siticum.

Bagsidebillede
Stormbåd (Leichtes Sturmboot 39) som blev benyttet
i træningen af soldaterne på Nordborg Sø.
Design: Sejr Siticum.

Indhold

Indhold 3
Om forfatteren 4
Forord 5
Indledning 7
Da Nordborg Slot blev beslaglagt 9
Den tyske marines frømandskorps 13
Befolkningen og soldaterne 35
Befrielsen 39
Hvad værnemagten efterlod 51

Illustrationer 69
Kilder 71

Om forfatteren

Martin Reimers.

Langt ude i heden på Rømø ligger der betonbunkers og løbegrave fra sidste krig. Da Martin flyttede til øen i 1990 som skovfoged i Skov- og Naturstyrelsen, undrede han sig og spurgte. Frem voksede den største tyske radarstilling i Danmark under 2. verdenskrig. Sådan startede interessen for krigens spor i Sønderjylland.

For 11 år siden flyttede Martin til Gråsten med hustru og tre børn, og her fortsatte den spændende hobby. Første resultat var hjemmesiden www.avlg.dk, der handler om de mange tyske militære anlæg, som lå i det sønderjyske grænseområde under 2. verdenskrig og næste var bogen "Da krigen kom til Kragelund".
For Martin haster det med at indsamle de personlige øjenvidneberetninger, mens der endnu er nogen, som husker, hvad der skete under krigen. Den spændende interesse fortsætter, når skovfogedarbejdet, familien og fritiden med botanik og eksotisk havedyrkning levner tid til det.

Forord

Det er med stor glæde vi her kan præsentere Martin Reimers' bog: "Nordkoppel. Den tyske marines træningslejr på Nordborg Slot, 1944 – 1945".
Et spændende lokalhistorisk emne, men ukendt for de fleste af Nordborgs borgere, i hvert fald kender ingen så meget af historien om slottet under krigen, som fortælles her af Martin Reimers.
Det er også et bredt emne, om et stort set ukendt kapitel i historien om 2. verdenskrig, der her fortælles af forfatteren.

For os, som bestyrelse for Lokalhistorisk Forening for Nordborg-området, er det en appelsin, der er dumpet i vores turban. En af arkivets mange frivillige fandt først på året den historiske skildring på Martins Reimers´ hjemmeside www.avlg.dk. Her var den i selskab med talrige andre beretninger om tyske militære anlæg, placeret i landsdelen under 2. verdenskrig.

Bestyrelsen vurderede, at denne beretning fortjente en udgivelse i bogform. Tidligere arkivar Erik Manthei Nielsen og Claus Ellehauge blev bedt om at tage kontakt til Martin Reimers, der var meget positiv for en udgivelse af den spændende beretning. Vi fik i bestyrelsen tilsagn fra Reimers og blev enige om at skaffe midlerne til en udgivelse, efter forfatterens reviderede oplæg.

Fortællingen er fortrinsvis bygget på udsagn fra borgere i Nordborg, der har oplevet begivenhederne tæt på. Erik Manthei var behjælpelig da Reimers i 2008 indsamlede de mange, mange udsagn, der skulle blive til denne spændende historiske beretning om, hvordan freden - endelig - kom til Nordborg. Som det fremgår af det historiske materiale forfatteren har medtaget, var det et punktum med flere døgns forsinkelse, afsluttet den 8. maj af en benzinbrand af eksplosionsagtig styrke, da tyske soldater på slottet - efter ordre - brændte omkring otte tons benzin. Brændstoffet skulle ikke falde i de allieredes hænder. Og først den 9. maj, fem døgn efter Tysklands kapitulation, kunne man på Nordborg Slots Efterskole hejse Dannebrog.

Det har krævet utallige timers forskning for Martin Reimers at indsamle og bearbejde det omfattende materiale. En fortælling der først og sidst bygger på hvad den enkelte borger erindrer så mange år efter.
Den bygger også på mange timers kontakter med tyske kilder, efter vi havde fået tilsagn fra Martin Reimers om, at vi måtte bringe det allerede indsamlede materiale.

Der har været arbejdet på indholdet - stort set - til du står med dette eksemplar i hånden.

Vi sender med stolthed og glæde bogen ud, som et bidrag til lokalhistorien og – ikke mindst – beretningen om den tyske besættelse af Danmark og den alsiske flække Nordborg, hvor det blev med forsinket afslutning.

En stor tak til Martin Reimers fordi vi må udsende din bog, og vi overlader med glæde det færdige resultat til læserne.

Bestyrelsen for Lokalhistorisk Forening for Nordborg-området

Indledning

En dykkerskole på Nordborg Slot. Det var alt hvad jeg vidste om værnemagtens aktiviteter i Nordborg under 2. verdenskrig. I efteråret 2008 fik jeg kontakt med Dykkehistorisk Selskab, som var interesseret i, om der gemte sig historiske dykkerrekvisitter på bunden af Nordborg Sø. Det var anledningen til, at jeg begyndte at indsamle oplysninger om Nordborg Slot under krigen. Desværre viste det sig, at de fleste tyske dokumenter fra 2. verdenskrig blev destrueret da krigen sluttede. Til gengæld kunne en række lokale indbyggere hjælpe med værdifulde oplysninger, sådan at det endte med en spændende historie om, hvad der egentlig foregik på slottet under krigen.
Der skal derfor lyde en stor tak til de mange personer, der er nævnt i kildelisten bagerst i bogen, som har hjulpet med oplysninger, billeder og fremvisning af tyske effekter. I særlig grad takkes Erik Manthei Nielsen, Claus Ellehauge, Viggo Nielsen og Jens-Ove Hansen fra Lokalhistorisk Forening for Nordborg-området for deres uvurderlige hjælp, min søn, Sejr Siticum, for kommentering samt for- og bagside og Margot Munk Jacobsen for korrektur med kort varsel. Desuden skal der lyde en tak til Museum Sønderjylland - Sønderborg Slot samt Jens Andersen på Museumscenter Hanstholm og Dan Mouritzsen fra Silkeborg Bunker Museum for deres indsats. Sidst men ikke mindst sender jeg en tak til Hartwig Kobelt fra Tyskland, der netop nu arbejder på en større bog om de tyske marineindsatskommandoer.

I en række tilfælde har jeg måttet vælge mellem modstridende oplysninger fra både nye og historiske kilder, og derfor kan det ikke undgås, at der er fejl og mangler i denne bog. Jeg modtager gerne rettelser, yderligere oplysninger og billeder til låns.

Da jeg gravede dybere, viste det sig, at der var meget mere end blot en dykkerskole på slottet. Det var en vigtig træningslejr for det tyske frømandskorps, som udførte specialoperationer bag de allieredes linjer i en række lande i Europa.

Træningslejren blev oprettet den 9. oktober 1944 med navnet Ausbildungs- und Bereitstellungslager Nordkoppel (Uddannelses- og klargøringslejr Nordmark), og den fungerede de sidste syv måneder af krigen. Marinesoldaterne på Nordkoppel blev blandt andet trænet i landgangsøvelser, skydning, sprængning og dykning. Der var ikke mange soldater tilbage ved befrielsen, og de sidste tog af sted med den berømte og berygtede kommandant Prinzhorn nogle dage senere, efter at dokumenter, stormbåde og andet udstyr

var tilintetgjort. Den danske efterskole på slottet startede igen i juni 1945 efter en nødtørftig istandsættelse af lokalerne.

Der fandtes endnu en træningslejr af samme type som Nordkoppel i Danmark. Den hed Gelbkoppel og lå også på Als, nærmere bestemt på Mommark Færgegaard. Oplysninger om denne træningslejr kan ses på min hjemmeside www.avlg.dk.

Dykkehistorisk Selskab kom ikke ud at dykke i søen. Det viste sig, at der allerede var hentet mange effekter op, og at søbunden i dag er dækket af et tykt lag slam, så det vil være meget svært at finde flere ting fra slottet og ikke mindst at få dem gravet fri af dyndet – men der ligger sikkert noget endnu ..

Da Nordborg Slot blev beslaglagt

Så skete der noget ..

I første halvdel af krigen så man ikke mange tyske soldater i Nordborg. Der var en luftmeldepost på Nordborg Fyr, og soldaterne herfra var af og til i byen. Det kunne også hænde, at der kom en deling soldater forbi andetsteds fra. Først i slutningen af krigen skete der noget, som pludselig ændrede dagligdagen i Nordborg. Den tyske værnemagt beslaglagde Nordborg Slot den 9. oktober 1944, og efterskolen på slottet måtte omgående standse undervisningen.[14] Eleverne tog hjem, og forstander Christian Demuth og hans familie flyttede hen på vandrerhjemmet på Løjtertoft, det nuværende hjemsted for Lokalhistorisk Forening for Nordborg-området.[26]

Falsk alarm

Før de tyske soldater rykkede ind på slottet, havde det rumlet med rygter om beslaglæggelse et års tid. Allerede i oktober 1943 blev slottet inspiceret af tyske officerer fra marineskolen i Sønderborg.
Den 1. december 1943 modtog bestyrelsesformanden for Stiftelsen Nordborg Slot, grosserer Carl Hansen, besked om, at slottet var beslaglagt af værnemagten. Det viste sig imidlertid at være falsk alarm, for soldaterne kom ikke, og efterskoledriften fortsatte næsten et år endnu til oktober 1944, hvor det pludselig blev alvor.[43]

Brevhoved fra krigens tid for Stiftelsen Nordborg Slot.

Thorkild Demuth fortæller

Christian Demuth var leder af efterskolen på Nordborg Slot under krigen, og hans søn, skuespiller Thorkild Demuth, har fortalt følgende om sine oplevelser i forbindelse med besættelsen:

“ Jeg startede i eftersommeren 1944 som boghandlerelev i Bo Bojesens boghandel i Aabenraa. I weekenderne tog jeg hjem til Nordborg via den primitive færge mellem Ballebro og Hardeshøj.
”Færgen” var en stor robåd, der blev roet af en ældre mand. Der kunne være 6-8 passagerer og deres cykler ombord. Vandet stod næsten op til rælingen, der skulle ikke meget til før det kunne ende katastrofalt. Men det skete aldrig, heldigvis.

I løbet af første halvdel af september 1944, kom der en dag besøg af en vældig stor Mercedes med to officerer fra den tyske marine. De skulle inspicere slottet for eventuel beslaglæggelse. Min far fulgte de to herrer rundt i bygningerne og rundt i haven. Min fars jagthund, en engelsk setter som hed Ulla, fulgte far overalt, så den var osse med på denne inspektion.
Far fortæller, at på et tidspunkt afslørede den ene tysker, at han var jæger, og godt kendte den slags hund som Ulla var. - Og udtalte: ”den race er en fremragende jagthund!” til hvilket min far ret frejdigt replicerede: ”Det er jo osse en englænder!” - Hvilket tyskeren morede sig over. - Men så kom det frem ved afslutningen af inspektionen, at de inden for meget kort tid ville komme og beslaglægge skolen, for den var velegnet til formålet som marineskole.
Far betroede tyskeren, at far og mor skulle fejre deres sølvbryllup d. 26. september, hvor en stor del af familien var inviteret til fest. Officeren noterede datoen og lovede at de ville prøve at tage hensyn til det.
Da mor spurgte far om, hvad de havde sagt, sagde han, at de vist ikke var interesseret i skolen. Han ville ikke gøre min mor bekymret op til festen, det kunne hun tidsnok blive.
Festen blev holdt, spisesalen var fyldt af familie og venner der hyldede sølvbrudeparret. Tyskernes besøg blev ikke berørt.

Weekenden efter sølvbrylluppet var jeg som sædvanlig hjemme. Lige da jeg søndag eftermiddag skulle til at cykle tilbage til Aabenraa, drejer to store, sorte Mercedes ind i slotsgården, ud kommer der tyske officerer, og meddeler far, at mandag morgen ankommer de og beslaglægger skolen, så alt det private skal være fjernet inden, og hvad der ikke er fjernet vil derefter være deres ejendom.
Og med den korte og ret præcise meddelelse, kørte de igen.

Inden jeg kom af sted, kom de første hestevogne ind på gårdspladsen. De kom for at hjælpe med at rømme efterskolen. Det var bønder fra Nordborg og omegn. De begyndte at tømme hvad der skulle tømmes, og køre det bort. Det gjaldt mors og fars lejlighed som blev tømt.
Jeg insisterede på at blive hjemme, men min far beordrede, at jeg skulle cykle til Aabenraa. Jeg var ulykkelig. - Min gode ven gennem årene i Nordborg, Gunnar Hounsgaard cyklede med til Hardeshøj, det var godt, ellers var jeg sikkert vendt om. Da jeg sad i den skrøbelige færge og så Gunnar stå og vinke til mig, kneb jeg noen tårer, fordi han havde trøstet mig undervejs, fulgt mig helt til færgen, og var min gode ven!
Skolens undervisningsmaterialer, sengene på elevværelserne og redskaber etc. i køkkenet skulle blive. Men de hjælpende nordborgensere, sorterede sengene efter den tilstand de var i, så kun de dårlige blev tilbage, resten forsvandt ud i omegnen. - Da det blev morgen var slottet tomt, mor og far var flyttet ind på vandrerhjemmet hos fru Jensen, (for øvrigt mor til den store sønderjyske spillemand Chr. Jensen, Gallehus.) Men hvor resten af deres ting var havnet anede de først, da de i maj 1945 flyttede tilbage på skolen.[26] ”

Da soldaterne dukkede op på slottet, var man ikke i tvivl om, at tiderne var ændret. Gunnar Hounsgaard og Thorkild Demuth gik en tur i parken, hvor de opdagede, at der var skudt til måls efter flere af træerne, og at de tyske soldater ligefrem havde fældet et af birketræerne ved at skyde det over.[18]

Nordborgs borgmester, Albert Petersen, sendte et brev til bestyrelsesformanden for Stiftelsen Nordborg Slot, grosserer Carl Hansen i Charlottenlund den 8. november 1944 med besked om, at flaget med det tyske hagekors nu vajede fra toppen af slotstårnet, og at der var 60 soldater på slottet.[43]

Birketræet, der blev skudt over af de tyske soldater.

Først omkring 3 uger senere, den 27. november 1944, blev der lavet en egentlig overdragelsesforretning af slottet, hvor værnemagten overtog slottet med det meste af inventaret og slotsparken på 3,5 hektar. Fra marinen i Sønderborg var inspektør Weber til stede, og fra dansk side deltog efterskolens leder, Christian Demuth. Desuden var premierløjtnant Wellershoff fra kommandoen på slottet med til overdragelsen.

Nordborg Slot – byens vugge

Nordborg Slot har en central placering i Nordborg By og i byens historie. Man må forestille sig, at byen er vokset frem omkring slottet. Slottet kan føre sin historie helt tilbage til den tidlige middelalder, hvor Kong Svend opførte det omkring 1150. I de følgende 650 år blev slottet udsat for erobringer, ødelæggelser og genopbygninger.
I starten af 1900-tallet var slottet meget forfaldent. Det blev købt af Nordborg Flække, bygget op igen af arkitekt A.E. Fink, der også havde tegnet Hærens Sergentskole i Sønderborg, og det åbnede i 1911 som tysk højskole. Efter genforeningen solgte Nordborg Byråd i 1921 slottet og parken til grosserer Johan Hansen, der var født i Havnbjerg og boede i Charlottenlund nord for København. Han var velhavende og stillede som en flot dansksindet gestus slottet til rådighed for etablering af en dansk efterskole. Nordborg Slots Efterskole blev indviet den 6. maj 1922 og eksisterer endnu i bedste velgående.[16]

Nordborg Slot set fra vest.

Den tyske marines frømandskorps

Formålet med træningslejren på Nordborg Slot

Den tyske træningslejr, der blev oprettet på slottet, var en helt speciel institution, hvor soldaterne blev uddannet til bl.a. at uskadeliggøre broer og sluser ved livsfarlige lynaktioner bag fjendens linjer. Træningslejren på Nordborg Slot var beregnet for soldater der hørte til de såkaldte marineindsatskommandoer, som var underlagt Kommando der Kleinkampfmittel-Verband. Disse enheder kan sammenlignes med nutidens frømandskorps i det danske søværn. Opgaverne var hemmelige for befolkningen, soldaterne meldte sig frivilligt, de var toptrænede og dybt dedikerede til opgaverne.
For at få sat hændelserne omkring slottet ind i en krigshistorisk ramme, fortælles der i det følgende nærmere om historien bag disse enheder.

K-Verband dannes

På Hitlers fødselsdag, den 20. april 1944,[30] blev der i marinen oprettet en enhed for afdelinger, som ved overraskelsesangreb skulle arbejde bag fjendens linjer med hjælpemidler som lette stormbåde, sprængbåde (Linsen), enmandstorpedoer, miniubåde og dykkerudstyr. Enheden blev kaldt for Kommando der Kleinkampfmittel-Verband (K.d.K.) eller K-Verband. Viceadmiral Hellmuth Heye blev leder af enheden, der fik hovedkvarter på Hotel Zur Kammer i badebyen Timmendorfer Strand med kodenavnet Strandkoppel, ca. 15 km nord for Lübeck.[31] Hen mod slutningen af krigen flyttede hovedkvarteret til Kappel ved Slien.[35]

Gelbkoppel og Nordkoppel oprettes

I maj 1944 blev der under K.d.K oprettet en klargørings- og uddannelsesafdeling (Aufstellungs- und Ausbildungsabteilung),[12] hvorunder marineindsatskommandoerne (Marine-Einsatz-Kommando = MEK) blev lagt.
Under klargørings- og uddannelsesafdelingen blev der i første omgang oprettet en stor træningslejr med det tyske militære kodenavn Gelbkoppel på Mommark Færgegaard i juli 1944.[19] På grund af pladsmangel og for at aflaste Gelbkoppel, blev Nordborg Slot beslaglagt, og træningslejren Nordkoppel oprettet i oktober 1944.[14 og 37] De to lejre i Mommark og Nordborg fik begge senere et delt tilhørsforhold, således at undervisningen fortsat hørte under klargørings- og uddannelsesafdelingen, mens den operationelle del fremover hørte under K-Stab Skagerrak. Sidstnævnte havde hovedkvarter ved Århus, og den blev ledet af kaptajn Paul Friedrich Düwel fra den 13. november 1944.[37]

MEK-uddannelsen rykker til Danmark

I november 1944 blev klargørings- og uddannelsesafdelingen delt i en generel uddannelsesafdeling (Ausbildungsabteilung) i Kappel ved Slien og en speciel uddannelsesafdeling for marineindsatskommandoer (MEK-Ausbildungsabteilung), hvorunder Nordkoppel og Gelbkoppel kom til at høre. Interessant nok blev uddannelsesafdelingen for marineindsatskommandoerne placeret i Danmark og ikke i Tyskland. På det tidspunkt rykkede de allierede op gennem Tyskland syd fra, og grunden til placeringen i Danmark kan derfor være, at uddannelsen lå beskyttet længere fra kampzonerne, og at den var mindre udsat for allierede angreb fra luften. Desuden var forudsætningerne for de nødvendige aktiviteter med dykning, landgangsøvelser og sejlads med forskellige mindre bådtyper til stede. Afdelingen fik hovedsæde på Mommark Færgegaard og senere i Silkeborg.[30 og 35]

Orlogskaptajnerne Damm og Buschkämper

Fra november 1944 til december 1944 blev MEK-uddannelsesafdelingen ledet af orlogskaptajn Hans-Hinrich Damm og fra april 1945 til krigens slutning af orlogskaptajn Hermann Buschkämper. I den mellemliggende periode vides det ikke, hvem chefen var. Inden Buschkämper blev chef for uddannelsesafdelingen, var han leder af marineindsatskommando 40 (MEK 40) fra august 1944 til marts 1945 og chef for skolen på Mommark Færgegaard.[35, 36 og 37]

Premierløjtnant Prinzhorn bliver leder af den tyske marines frømandskorps

På Nordborg Slot blev MEK-soldater uddannet og klargjort til indsats i Europas brændpunkter. De var i byen kendt som venlige og velopdragne yngre mænd, men det var kun den ene side af deres karakter. Især om natten blev de trænet til at gennemføre farlige operationer bag fjendens linjer, hvor en eller flere ofte omkom. Operationer, hvor store resultater afhang af få soldater.

Marineindsatskommandoerne blev oprettet i slutningen af 1943 i Heiligenhafen tæt på Fehmarn. De hørte i begyndelsen under den tyske militære efterretningstjenestes afdeling i Hamborg (Abwehrstelle Hamburg) ind til overførslen til K-Verband i april 1944, hvor premierløjtnant i marinen Hans-Friedrich Prinzhorn blev den første chef. Det var samme Prinzhorn, der

senere kom til at stå for træningslejren på Nordborg Slot. Prinzhorn havde ansvaret for uddannelsen og klargøringen af de første marineindsatskommandoer, og han fungerede samtidigt som instruktør på stedet. I første omgang blev 30 officerer og godt 600 soldater uddannet på Ostseestrand i Heiligenhafen. Senere blev der også uddannet soldater i Kappel sydøst for Flensborg.

Frømændenes uddannelse

Alle menige meldte sig frivilligt til den nye specialenhed, og der var mange som meldte sig.[8] De blev uddannet af erfarne underofficerer primært til sabotageaktioner men også til opklaring og spionage.[36] De lærte nærkamp, skydning og at omgås sprængstof. De blev trænet i motor- og radioteknik samt dykning. For at være i topform dyrkede de idræt, svømning, judo og selvforsvar.[31 og 36]
En hemmelig engelsk rapport om K-Verband fra 1945 beskriver MEK-soldaterne som

> “ .. skrappe, beslutsomme soldater, sikre på deres styrker og færdigheder og karakteriseret ved en målbevidst hengivenhed til deres øverstbefalende.[36] ”

Frømændenes store selvsikkerhed og det åbne hierarki i organisationen havde dog også sine ulemper. Kommandant Prinzhorn sagde en gang at:

> “ Der var en hage ved det. Folkene blev med tiden så drevne og udspekulerede at de efter behag trak selv deres overordnede rundt ved næsen.[50] ”

K-Verband supplerer MEK med soldater

En standard-marineindsatskommando bestod i begyndelsen af en officer, 22 mand og 15 køretøjer. Den kunne klare sig selv på missioner med mad og ammunition i indtil 6 uger. En MEK kunne vokse til 150 mand, når den skulle ud på særlige missioner, hvor der for eksempel var brug for uddannede dykkere og sprængbådsførere.
Lokalt kunne både den tyske hær og flåde anmode om en MEK-operation. Anmodningen gik til Kommando der Kleinkampf-Verband centralt, der herefter lavede en plan og kontaktede lederen af den relevante MEK. Som

regel blev marineindsatskommandoen suppleret med udstyr og personale fra K-Verband´s såkaldte Lehrkommandoer, der hver især havde uddannet soldater til eksperter indenfor enkeltområder som for eksempel dykning og sejlads med sprængbåde, miniubåde eller enmandstorpedoer.
Under krigen blev der etableret mindst 14 marineindsatskommandoer, og hvis man regner med godt 100 mand i gennemsnit pr. MEK, så giver det i alt omkring 1.500 soldater i organisationen.[31 og 36]

Kommandant Hans-Friedrich Prinzhorn

Hans-Friedrich Prinzhorn blev født den 4. marts 1911 i Hannover,[47] og han var før krigen apoteker i samme by. Han huskes af lokale i Nordborg som en lille og venlig mand der opførte sig korrekt.[5, 25] Han kom af og til på besøg hos Hermann Thomsens bedsteforældre, hvor bedstefaderen og Prinzhorn snakkede om dagligdags emner. Det viste sig at de begge havde deltaget i krigshandlinger ved Somme i nordfrankrig. Bedstefaderen i 1. verdenskrig og Prinzhorn i 2. verdenskrig. Hermann husker ikke Prinzhorn som særlig nazistisk, for eksempel gav Prinzhorn udtryk for, at han håbede krigen snart var ovre. Det var også Hermanns indtryk, at Prinzhorn, da krigen lakkede mod enden, holdt sine soldater så længe som muligt på slottet for at undgå, at de skulle deltage i krigshandlinger.[5]
En dag besøgte Prinzhorn Dirck Meincke, der var læge i Nordborg og bad ham om at tilse flygtningene på hotel Union. Ved siden af Meincke boede Harald Petersen, der også var læge, men tysksindet. Det havde været naturligt, at Prinzhorn henvendte sig til Petersen, men han valgte i stedet den dansksindede læge Meincke.[45]

Prinzhorns karriere før Nordborg

Før Prinzhorn kom til Nordborg havde han en betydningsfuld militær karriere bag sig.
I 1934 begyndte han på officersuddannelsen og fra august 1941 til januar 1943 var han kompagniofficer.[47]
I sommeren 1942 deltog Prinzhorn i operationer ved Sortehavet,[50] og fra januar til maj 1943 fungerede han som ordonnansofficer i marineindsatsstab Schwarzes Meer hvor han koordinerede italienske Decima Mas´ og tyske krigsmarinekommandoers indsats mod sovjetisk militær omkring Sevastopol i Sortehavet.[31, 39 og 47] Den 1. april 1943 blev Prinzhorn premierløjtnant af

reserven i marineartilleriet og fra maj til december 1943 fungerede han som kompagnichef og instruktør på en antiluftskytsskole under marinen.[31, 47 og 50]

En dag i slutningen af 1943 ringede Prinzhorns telefon på antiluftskytsskolen. En bekendt i den anden ende af linjen gav følgende ordre:

> “ Lad alt stå og kom straks til Heiligenhafen ved Østersøen. ”

Da Prinzhorn tøvede, fik han kodeordet : ”Nelly 2”. Han fór af sted uden at melde fra til sin overordnede og vendte ikke tilbage. Det var begyndelsen på Prinzhorns deltagelse i opbygningen af marineindsatskommandoerne og et godt eksempel på, hvor utraditionelt tingene kom til at foregå inden for K-Verband og MEK.
Nelly var for øvrigt en sød ukrainsk pige, som Prinzhorn havde været i kontakt med ved Sortehavet i sommeren 1942, hvor man første gang brugte hendes navn som kodeord for en operation.[50]

I april 1944 blev Prinzhorn den første chef for marineindsatskommandouddannelsen under K-Verband, og han var leder af MEK 60 fra samme tidspunkt til befrielsen.[44 og 47]
Den 30. august 1944 modtog Prinzhorn tapperhedsmedaljen Det Tyske Kors i Guld. Det var en orden der kun blev givet til 33 soldater ud af K-Verbands i alt 16.000 mand under krigen,[31 og 42] og en orden tyske soldater kunne opnå, hvis de allerede havde fået jernkorset af 2. og 1. klasse.[12] Sandsynligvis fik Prinzhorn medaljen primært for en vellykket operation få dage forinden ved Honfleur-Trouville i Frankrig som beskrives nedenfor.
Under opholdet på Nordborg Slot gik al Prinzhorns tid ikke kun med militære aktiviteter, for han havde en sejlbåd liggende i Dyvig. De tyske soldater sørgede i øvrigt for at sprænge den i luften, inden de forlod Nordborg, da krigen var slut.[6]
Mindst én gang lader det til at Prinzhorn fik vigtigt besøg på slottet. I hvert fald landede en vandflyver en dag på Nordborg Sø.[46]

Prinzhorn gennemfører livsfarlige operationer bag fjendens linjer

Inden Prinzhorn flyttede til Nordborg i oktober 1944, havde han været direkte involveret i en række livsfarlige operationer med sin marineindsatskommando 60 i allierede områder i bl.a. Frankrig, Belgien og Holland.[39] Missionerne blev ofte gennemført i samarbejde med dykkere fra den berømte

Lehrkommando 700 under K-Verband, der stod for uddannelsen af elite-dykkere (Kampfschwimmer). Flere af missionerne, som Prinzhorn ledede, var nogle af de vigtigste, der blev udført af MEK under krigen. Dog skriver forfatteren Michael Jung i bogen "Sabotage unter Wasser" følgende om operationerne:

Premierløjtnant Hans-Friedrich Prinzhorn til venstre fortæller kommandør Friedrich Böhme om den succesfulde sprængning af Kreuzschanzslusen ved Antwerpen i Belgien. Böhme var på det tidspunkt Prinzhorns overordnede og leder af KleinKampfKommando-stab West fra juni til oktober 1944.[30] Billedet blev bragt i Fränkische Tageszeitung den 12. December 1944.[32]

“ I månederne fra begyndelsen af den allierede invasion til krigens slutning gennemførte MEK 60 under Prinzhorn i alt 24 operationer (i Frankrig[50]). De fleste var vellykkede men fik ud fra et militært synspunkt ikke den forventede virkning, da de allieredes fremmarch kun i mindre grad, blev forsinket af de ødelagte broer og sprængte sluser.[39] ”

Selv i England kendte man til Prinzhorns utrolige operationer og man udsendte trusler mod ”Prinzhorns bølle-bande” fra den tysksprogede allierede propaganda-radiosender i Calais i det nordvestlige Frankrig.[50]
Her følger beskrivelser af fire operationer for at sætte træningen af soldaterne på Nordborg Slot ind i en større sammenhæng.

Caen – Sprængning af to broer
Denne operation blev premieren for Prinzhorns MEK 60, kort efter den var klar til indsats. Operationen fandt sted i Frankrig ved foden af Normandiet nær Caen natten til den 23. juni 1944. Prinzhorn ledede den, og han var selv til stede sammen med folk fra MEK 60 samt Alfred von Wurzian og 6 af hans dykkere fra K-Verbands Lehrkommando 700. Operationen gik ud på at sprænge to broer i luften over henholdsvis Ornefloden og Ornekanalen.[39]
500-700 meter fra de engelske linjer stod de tyske soldaters vogne med to tunge torpedoer parat til at blive rullet ned til vandkanten, og en mekaniker var i gang med at justere og aktivere tidsindstillingerne på torpedoerne. Bedst som han var startet, bragede engelske granater løs om ørerne på soldaterne, og alle søgte dækning bortset fra mekanikeren, der arbejdede roligt videre. Kort efter sluttede angrebet og torpedoerne blev kørt i vandet. Til stor overraskelse sank de som sten til bunden. Det viste sig, at de tidligere var afbalanceret i saltvand, hvor de flød fint. ”Nu er det ude med os,” sagde mekanikeren, ”Tidsindstillingen tæller ned, og kl. halv seks eksploderer det!” ”Intet eksploderer her,” sagde Prinzhorn, og kaldte sin chauffør til sig. ”Ved du hvor materialedepotet ligger?” spurgte Prinzhorn. ”Javel, hr. premierløjtnant.” ”Så kør derhen, og hent et dusin tomme benzindunke; Men tjep!” Dunkene blev hentet og bundet til torpedoerne, som nu kunne flyde.[50]
Den ene gruppe fik anbragt deres torpedo ved kanalbroen og svømmede tilbage igen. Torpedoen eksploderede, og broen blev ødelagt. På grund af en fejlagtig skitse af området, havde dykkerne uheldigvis sprængt en forkert bro i luften.

Lederen af den anden gruppe fik et nervesammenbrud og måtte give op efter kort tid. De to resterende dykkere fortsatte alene med torpedoen frem til målet. De fik den forankret ved broen og svømmede tilbage, men strømmen var så stærk, at de måtte opgive og i stedet gemme sig på land i noget buskads. Torpedoen detonerede, og broen blev sprængt. Da de ikke kom tilbage, svømmede den tredje dykker ud for at lede efter dem. Englænderne opdagede ham og tog ham til fange, efter at han var blevet hårdt såret. Han døde senere i fangenskab. De to øvrige dykkere nåede den følgende nat tilbage til Prinzhorn.[39 og 50]

Honfleur-Trouville – Uskadeliggørelse af 4 kanoner

Næste opgave for Prinzhorn, MEK 60 og 7 dykkere fra Lehrkommando 700 var at uskadeliggøre marinekystbatteriet Vasouy ud til kysten øst for Caen i Frankrig. Området var besat af de allierede, og kanonbatteriet var blevet en trussel mod den tysk besatte by Le Havre over for kanonbatteriet. Batteriet bestod af tre 15 cm kanoner, der var placeret i hver sin betonbunker af typen M272.

En stødtrop fra marineartilleriet havde tidligere forsøgt at uskadeliggøre batteriet fra landsiden, men de blev opdaget af engelske soldater og nåede ikke frem.

Sidste udvej var nu en specialoperation udført af MEK. Den tyske admiral i Le Havre eftersøgte Prinzhorn, der blev fundet i Rouen efter nogle timer og bragt til byen.

Admiralen satte Prinzhorn ind i situationen og sluttede af med at tilbyde ham hjælp fra en af de tyske artillerister, der bemandede kanonbatteriet, før det blev besat af englænderne. Artilleristen kunne føre Prinzhorn og hans MEK-soldater frem til batteriet over land. ”Over land?” spurgte Prinzhorn ”Det er umuligt.” ”Hvordan vil De så komme frem?” ”Over havet, vi er marinere.” ”Prinzhorn, der er fyldt med miner.” ”Så benytter vi helt flade både, der kan rutche over minerne.”

Prinzhorn fik tildelt en infanteri-stormbåd, som soldaterne baksede med i flere timer, uden at den ville starte. Admiralen opgav troen på operationen, men Prinzhorn bed sig blot mere fast. Han fandt i stedet to lyddæmpede sprængbåde uden sprængstof, som han havde gode erfaringer med fra operationen i juni ved Caen.[50]

Om natten den 26. august 1944 blev operationen gennemført ved, at Prinzhorn, dykkerne og artilleristen sejlede over Seinen i sprængbådene. For at

kunne pejle sig ind på det rigtige punkt på den mørklagte kyst, har Prinzhorn fortalt, at han fik to MEK-soldater til at stille sig op på nogle hustage i Le Havre med håndlygter. Når de to lys flugtede, var bådene på rette kurs. Desværre blev der luftalarm i Le Havre, og de to MEK-soldater måtte slukke deres "sømærker", så nu var gode råd dyre. Prinzhorn og hans soldater padlede helt stille bådene ind til land. Det viste sig, at de ramte flere kilometer galt og måtte padle tilbage mod øst. Det lykkedes dem herefter at sætte bådene på land 100 meter fra målet, og de sneg sig igennem minefeltet op til batteriet. De listede forbi de engelske vagter på kun 8 meters afstand, men heldigvis overdøvede engelske bombefly deres lyde. Sprængstoffet blev placeret i kanonløbene og ved ammunitionen. Fire minutter senere sprængtes kanonerne, da soldaterne var kommet langt nok væk. Det lykkedes dem alle at nå uskadt tilbage til Le Havre.
Man kan sige at operationen lykkedes, men patienten døde, da den tyske værnemagt få dage senere måtte rømme Le Havre. Efter krigen blev en af bunkerne sprængt, men to af dem ligger der endnu som et minde om begivenhederne.[31, 39, 40, 44 og 50]

Nijmegen – Prinzhorn bliver forbigået

Prinzhorn var udset som chef for en operation, hvor to vigtige broer over floden Waal nær Nijmegen i Holland skulle sprænges. Tyske stødtropper kunne ikke nå frem, og englænderne havde placeret en ring af antiluftskyts omkring broerne, så det var så godt som umuligt at bombe dem fra luften. Sidste mulighed var et sabotageangreb udført af MEK-soldater. Operationen skulle udføres med Prinzhorns egen MEK 60 og Richerts MEK 65. Mændene begyndte at planlægge operationen, men pludselig dukkede SS-kaptajn Hummel op på scenen med en besked om, at selveste Hitler havde beordret ledelsen af operationen overdraget til ham. Prinzhorn blev rasende og krævede telegrafisk overfor sin øverste chef, admiral Hellmuth Heye, beslutningen ændret. Det kunne den ikke, da den kom fra føreren selv, og Prinzhorn fik i stedet en ny opgave. Han rykkede efter kort tid videre til Antwerpen i Belgien.
Operationen ved Nijmegen blev gennemført natten til den 29. september 1944, og den blev, ærgerligt for Prinzhorn, en af de mest berømte MEK-operationer under krigen. Heinz Bretschneider og Walter Jäger fra MEK 60 var de to eneste frømænd, af de 12 der deltog, som nåede tilbage efter operationen. For denne indsats modtog de begge den 6. oktober 1944 tapperhedsmedaljen Det Tyske Kors i Guld.[15, 35, 42 og 50]

Der findes en meget interessant tysk kortfilm i fem afsnit om K-Verband-dykkerne på internettet. I del 4 og 5 gennemgås Nijmegen-operationen, hvor man bl.a. ser Bretschneiders Kampfschwimmergruppe.
Søg på www.youtube.com under ordene "Hitlers Meereskampfer."[36, 39 og 44]

Antwerpen – Sprængning af Kreuzschanzslusen

Prinzhorn rejste til området ved Antwerpen, hvor han fik oprejsning ved allerede i midten af september 1944 at gennemføre en operation, der også blev berømt.
I slutningen af august 1944 rykkede de allierede frem gennem det nordlige Frankrig og ind i Belgien, hvor byen Antwerpens vigtige havn faldt den 4. september efter en kort kamp. Den tyske værnemagt nåede ikke at sprænge de vigtige tidevandssluser, der gjorde, at byens havn kunne benyttes uanset høj- eller lavvande. Derfor gennemførte Prinzhorns MEK 60 en livsfarlig operation natten mellem den 15. og den 16. september, hvor formålet var at sprænge de vigtige Kreuzschanz- og Royerssluser.
Prinzhorn og premierløjtnant Dörpinghaus fra K-Flotille 216 sejlede som gruppeledere i to uarmerede og lyddæmpede sprængbåde op ad floden Schelde mod sluserne sammen med en bådfører og tre dykkere i hver båd. Efter bådene blev der trukket to nyudviklede torpedominer. Det lykkedes Dörpinghaus´ dykkere at svømme den sidste kilometer med den ca. 1 ton tunge torpedomine, komme forbi flere ubåds-net, sænke minen ned ved Kreuzschanzslusen og aktivere tidsindstillingen under fødderne på de patruljerende allierede vagtposter. Kl. 5 om morgenen sprængtes slusen med et ordentligt brag. Prinzhorns dykkere fandt i den tætte tåge ikke Royersslusen, men alle 8 mand nåede uskadte væk igen.[31, 39, 44 og 50]
Resultatet af sprængningen af Kreuzschanzslusen var voldsom. Antwerpens havn var en af Europas største og livsvigtig for de allierede, så de hurtigt kunne bringe forsyninger fra England frem til frontlinjen. Ødelæggelsen bevirkede, at der gik mere end 10 uger, før de allierede kunne lægge til med den første forsyningskonvoj i havnen.[28] Denne episode viser med al tydelighed marinekommandosoldaternes styrke. At de med få mand og simple midler parret med stort mod, dygtighed og held kunne opnå imponerende resultater.
Efter disse indsatser gennemførte Prinzhorn og MEK 60 yderligere operationer i oktober og november 1944. Derefter var der en længere pause, hvor de tilsyneladende trænede på Nordborg Slot, ind til marts 1945, hvor de deltog i en sidste aktion et ukendt sted.[36]

Da krigen var slut, kom Prinzhorn tilbage til Hannover, og her fortsatte han sin apotekergerning.[5] Efter sigende blev han omkring 1961 anholdt i Holland, hvor han blev dømt for attentatet mod Kreuzschanz- og Royerssluserne under krigen.[3 og 46] Prinzhorn døde så sent som i 2007 eller 2008.[32]

Stabschef Hainz Knaup; Prinzhorns højre hånd

Ud over Prinzhorn huskes endnu en officer fra Nordborg Slot. Det var næstkommanderende og stabschef Hainz Knaup, som var en lille og kraftig herre. Det siges også, at han var doven. Når soldaterne marcherede i omegnen, skete det flere gange, at han blev set på cykel, mens han lod sig trække af en af de marcherende soldater.[5]

Knaup havde, ligesom Prinzhorn, en fortid inden for uddannelsen af MEK-soldater, da han sandsynligvis samtidigt med Prinzhorn fungerede som instruktør i Heiligenhafen.[31]

Knaup var måske ikke helt uden charme, for rygtet fortæller, at han blev forelsket i en sød tysk flygtningepige på egnen, og at de senere blev gift.[5]

Soldaternes antal på slottet svinger meget

Antallet af soldater på slottet svingede meget, i de 7 måneder marineskolen eksisterede. I begyndelsen var der 30-60 mand på slottet,[5 og 43] men antallet steg, så man på et tidspunkt kom helt op omkring 400 soldater. De kunne ikke alle sammen bo på slottet, så der blev stillet en teltlejr op i parken. Hen mod befrielsen tyndede antallet af soldater ud.[3] Den 3. november var der 206 soldater i Nordborg og Mommark tilsammen, og yderligere 67 var på vej dertil.[37] Omkring krigens slutning var slottet næsten tømt for soldater.[5] Ligesom antallet svingede, lader det også til, at der både var unge og æl-

Nordborg Slots hovedbygning set fra gårdspladsen før 1937.

dre soldater imellem. For eksempel skulle der på et tidspunkt være kommet modne marineinfanterister fra Kroatien, som ikke bare var sendt på uddannelse på skolen men lige så meget var på rekreation i Danmark efter hårde krigshandlinger.[21]
Erik Manthei Nielsen fra Nordborg husker soldaterne som slidte, sårede og underernærede og mener, at de både fik en uddannelse og samtidig var på rekreationsophold.[3] Det kan godt passe, da der til en marineindsatskommando hørte en række opgaver, som kunne varetages af ældre soldater.
Der er ikke mange oplysninger i kilderne, om hvilke marineindsatskommandoer der blev samlet eller var på træningsophold i Nordborg, men lidt er det lykkedes at finde:
Marineindsatskommando 60, der var ledet af Prinzhorn, og MEK 65 med premierløjtnant Karl-Ernst Richert[44] som chef, trænede på slottet fra 18. november 1944 til i hvert fald slutningen af januar 1945.[35, 36 og 37]
MEK 90, under ledelse af premierløjtnant Heinz-Joachim Wilke, blev trænet på slottet fra januar til marts 1945, måske i en længere periode, inden de blev sendt til Norge for at oprette en ny skole for MEK-soldater.[36 og 37]
En skole der næppe nåede at blive etableret, inden krigen var slut.

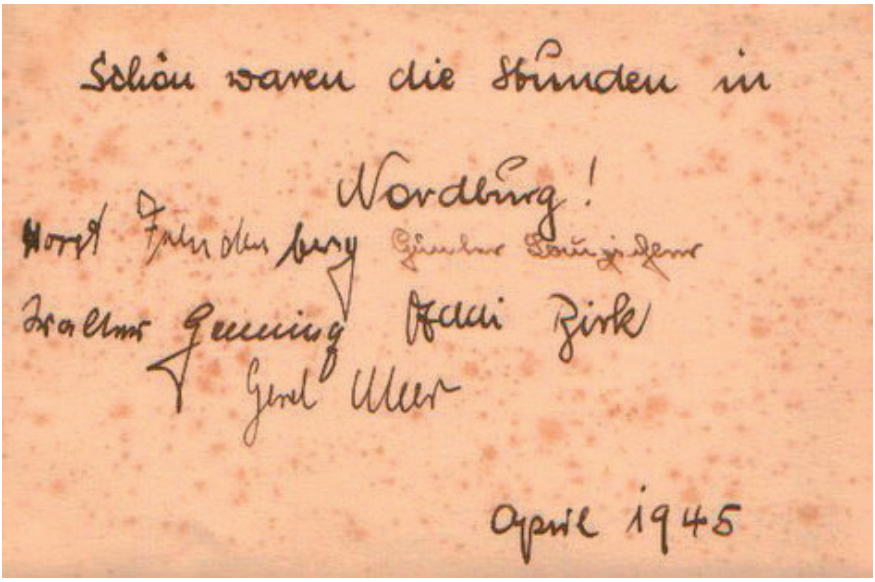

"Schön waren die Stunden in Nordburg!" Bagsiden af billedet til højre med soldaternes underskrifter. Navnene kan tydes som: Horst Fandenberg, Günter Laupscher, Walter Genning, Addi Birk og Gerd Meer.[2 og 48]

Billedet viser fem marinesoldater i solen på en bænk ved Nordborg Slot i april 1945. De hører givetvis til en marineindsatskommando, der er under træning og genopstilling på slottet. De har alle mindst rang af underofficerer. Nr. to fra højre har på sit venstre bryst jernkorset af 1. grad og derunder en oval udmærkelse, et såkaldt Flotten-Kriegsabzeichen. Det blev bl.a. givet til soldater, der havde deltaget i en særlig vellykket krigsoperation.[41]

Søde kager og søde piger

Det påvirkede naturligvis lokalområdet, at der i perioder var flere hundrede soldater på slottet, selv om de færdedes frit i byen og opførte sig pænt. Der var stort set ingen konflikter mellem civilbefolkningen og de tyske soldater. Soldaterne forekom ikke særligt nazistiske, heller ikke Prinzhorn eller Knaup, og de handlede både i byen og på gårdene i nabolaget, hvor de bl.a. hentede kød, æg og mælk.[3]

Når soldaterne havde fri, så man dem ofte på cafeen i bageriet på hjørnet af Storegade og Johan Hansens Vej.[6] Søde sager var meget populære – både wienerbrødet og de to serveringspiger![3] Soldaterne kom også på Hotel Harmonien i Holmgade.[6] Ejeren af Hotel Harmonien var tysksindet, og han ejede også biografen ved siden af, så det passede fint at få en forfriskning på hotellet efter en biograftur.[3] Hotellet blev i øvrigt konfiskeret af vær-nemagten den 16. april 1945 til tyske flygtninge sammen med Hotel Union, den danske skole og det danske forsamlingshus, men det er en helt anden historie.[1]

Selvom det var tys-tys, hvad der foregik på slottet, og der ingen adgang var for danskere, så var selve slottet tilsyneladende ikke sikret særlig godt mod fjendtlige angreb. Det eneste man umiddelbart lagde mærke til, når man nærmede sig dæmningen ind til slottet, var et lille vagtskur, hvor der stod en soldat på vagt med riffel og maskingevær på trefod.[5]

Hotel Harmonien og biografen i Holmgade hvor de tyske soldater ofte opholdt sig. Foto fra 1950.

Cafeen i bageriet hvor de tyske soldater ofte kom. 1932.

Erik Manthei Nielsen og Johannes Diederichsen på stedet hvor den tyske vagthytte stod foran slottet.

Erik Manthei Nielsen fortæller om mælkemanden i Nordborg

Erik fortæller:

“ Der var ting som tidligere hørte med til gadebilledet i Nordborg. Dagligt kørte to mælkemænd rundt i byens gader med salgsvogne fra Holm og Pøl Mejerier. De bød deres produkter til fals fra hestevogn i det omfang tiden nu kunne byde. Mælk, fløde, smør og ost.

Mælkemanden ringede med klokken og husmødrene flokkedes omkring ham med deres kander og lignende for at foretage de fornødne indkøb. Nogle steder skulle mælken leveres i køkkenet, og andre steder stod der en kop erstatningskaffe parat til ham. Den almene sladder skulle vedligeholdes, mælkemanden vidste næsten alt om alle, blev der sagt.

Da slottet i efteråret 1944 blev besat af den tyske værnemagt, blev det mælkemanden fra Pøl Mejeri, der fik sin daglige gang på Nordborg Slot med leverancer til køkkenet. Efterhånden kom soldaterne, når han var der, om de ikke kunne købe en halv liter mælk eller lignende.

Så gik snakken naturligvis. Mælkemanden, der var født i 1904, må have gået i tysk skole, så han beherskede derfor det tyske sprog nogenlunde. Mælkemanden fortalte, at nu havde han hørt i den tyske presse fra England, at

tyskerne igen var gået tilbage der og der, og at det nok snart var slut med den krig og mere af samme skuffe.
Han fik en påtale fra en af officererne: ”Han skulle holde sin mund - skulle han”. Det virkede bare ikke på mælkemanden fra Pøl. Han fik til sidst forbud mod at køre ind på Slotsgrunden. Han skulle aflevere de bestilte varer ved vagten og enhver form for salg til soldaterne, fik han forbud imod.
Om det hjalp, ved jeg ikke, men handlet under bordet blev der. Tyske cigaretter kunne ofte findes under mælkemandens sæde, blev der fortalt. Hvor cigaretterne og andet godt kom fra, var der ingen, der vidste noget om!
Jeg ved ikke om der blevet handlet under bordet, soldaterne og mælkemanden i mellem, jeg må lade det stå som et åbent spørgsmål. Det hørte vel tiden til.

Mælkemanden, Hans Høj fra Andelsmejeriet Enighedsminde i Pøl,
med sin salgsvogn foran Nordborg Sparekasse i 1944 eller 1945.

Et andet sted, hvor krigens begivenheder også blev drøftet, var hos frisøren. Den lokale befolkning skulle klippes, det skulle de tyske soldater selvfølgelig også. Så der kom ofte diskussioner i gang. ”Ja,” sagde vores før omtalte mælkemand, ”nu er englænderne ved Rhinen, så varer det nok ikke længe, inden de er i Berlin, men jeres ”Adolf” tror stadig, han vinder krigen, men den stakkel lider jo af hjernebetændelse!” Det blev en tysk soldat for meget,

han for op, trak sin pistol frem og truede mælkemanden. Det var en fornærmelse mod "Der Führer", så mælkemanden kunne arresteres på stedet! "Ja, ja, du har nok ret, men stik nu den pistol i lommen, den er alt for farlig! Den kan jo slå folk ihjel!"

Frisøren? Ja, han havde for længst smidt saks og kam og var forsvundet ud i baglokalet.
Efter sigende skulle mælkemanden have rejst sig og var kommet med en bemærkning på dansk selvfølgelig: "Och de er sku' it te å snak mæ!" I øvrigt skete der ikke mere omkring den historie.[3] ”

Soldaternes navne

Flere lokale indbyggere husker endnu navnene på nogle af soldaterne, de havde kontakt med. For eksempel hed forplejningsofficeren Zöbbel, og der var officerer med navne som Kretzner,[5] Fandenberg, Laupscher, Genning, Birk, Meer og Hans Otto Meyer fra Kiel[2] samt premierløjtnanterne Pils[29] og Wellershoff.[14] Nogle menige soldater hed Löffler og Schneider.[19] Flere af soldaterne holdt efter krigen kontakten ved lige med de lokale familier. For eksempel var Hans Otto Meyer, der blandt andet trænede dykning på slottet under krigen, på besøg i Nordborg så sent som i 1998.[2]

Soldaternes uddannelse

En uddannelse til marineindsatskommandosoldat tog normalt 6 uger,[44] og soldaterne modtog både teoretisk og praktisk undervisning på Nordborg Slot.
Blandt andet lærte de at kende forskel på skibstyper, og de lærte krigstaktik på havet. Hermann Thomsen, der besøgte slottet under krigen, lagde således mærke til, at der i gymnastiksalen stod et meget stort bord, der lignede et billardbord i ekstra størrelse, med små skibsmodeller af både fjendtlige og tyske skibe.[5]

Skibsmodellerne fra Nordborg Slot blev ikke bevaret, men til gengæld findes der en del flymodeller som sandsynligvis svarer til skibsmodellerne. De blev efterladt af den tyske værnemagt på Sønderborg Slot. Dette er en model af flyvebåden Blohm & Voss 138.

Halt! - Kinder

På den østlige side af parken havde den tyske marine en bådebro i Nordborg Sø,[7] hvor der lå 4-5 hurtige motorbåde, som soldaterne brugte til bl.a. landgangsøvelser på nord- og vestsiden af søen.
Erik Manthei Nielsen fra Nordborg har fortalt, at der var sat vagtposter ud, når soldaterne var i gang med en øvelse. Stien langs søen til Pøl blev benyttet af Erik og hans kammerater til og fra skole. Hvis de skulle passere midt under en øvelse, råbte en af vagtmændene til de deltagende soldater, og skydningen med løst krudt holdt inde, til børnene var passeret.[3]
Når soldaterne øvede landgangsøvelser, skete det ofte, at de med fuld fart sejlede bådene et stykke op på land. De kunne holde til det.[5]

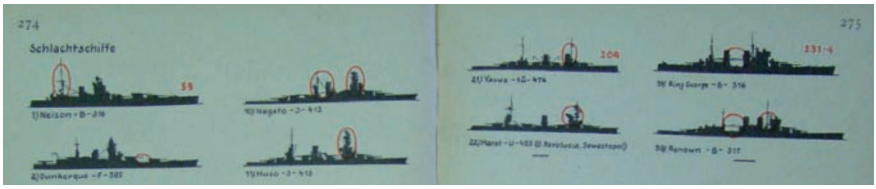

To udklip fra en tysk lommebog over krigsflåder fra 1944. Bogen blev fundet på Nordborg Slot efter krigen, og soldaterne er givetvis blevet undervist efter den.

Leichtes Sturmboot 39 og en sød pige i kajak

Efter alt at dømme var de fleste både, som blev benyttet på Nordborg Sø, af typen Leichtes Sturmboot 39. Det var lette og hurtige træbåde på ca. 6 x 1,5 m med en 4-takts påhængsmotor på 30 hk. De sejlede næsten 50 km i timen og kunne bære 6-8 mand eller ½ ton. Der skulle to mand til at betjene den store påhængsmotor. Bådene var beregnet til hurtige missioner på roligt vand.[16]
Der blev på Nordborg Sø også brugt en eller flere større sprængbåde (Linsen) med indbygget motor.[18 og 27]

Leichtes Sturmboot 39 som blev benyttet i træningen af soldaterne på Nordborg Sø.

Desuden lavede soldaterne øvelser med kajakker på søen. For eksempel kunne man en søndag under krigen se en tysk soldat træne i kajak. Han var dog ikke helt alene men havde en pige med![18]

Svømning og dykning

Hermann Thomsen gik i den tyske skole, hvorfra man over søen kunne se lige hen til slottet. Det hændte flere gange, at eleverne inde fra klasselokalerne så soldaterne svømme over søen. Det skete typisk på den måde, at de svømmede med deres tøj på nakken rullet ind i et regnslag.[5]
Selv om dykning var en vigtig del af soldaternes uddannelse, er det kun få danskere, som har set, at der blev dykket i Nordborg Sø. Det skete sandsynligvis mest om natten. Det sikreste vidne var Hans Otto Meyer fra Melsdorf ved Kiel. Han var soldat på slottet under krigen og lærte at dykke i søen. Han fortalte omkring 1980 Günther Kunstmann fra Nordborg, at eleverne bl.a. dykkede med helium. De benyttede gassen til at afbalancere vægten i vandet, men det skete af og til, at de kom til at lukke for meget helium ind i dragten, så de røg op til overfladen som en prop![2]
Under krigen bestod de tyske K-Verband-kampsvømmeres dykkerudstyr af en todelt dykkerdragt af gummi, hvortil sko og handsker blev fastgjort. De to dragtdeles overlap blev dækket af et bredt gummibælte. Under dragten havde dykkeren uldent undertøj og udenpå en beskyttende lærredsdragt. Oven på lærredsdragten blev iltudstyret spændt fast. Ilten blev genanvendt ved at rense den i kaliumkarbonat, og dykkeren kunne være neddykket i indtil 4 timer. Desuden hørte svømmefødder, kompas, ur og dykkerkniv til udstyret. Ved operationer ind i fjendtligt terræn smurte kampsvømmeren sit ansigtet ind i mørk creme, og han trak et camouflagenet over hovedet.[31]

Andre øvelser på land

Soldaterne lavede naturligvis også andre former for øvelser i området omkring Nordborg. For eksempel blev der afholdt skydeøvelser fra Kleinbahndæmningen, hvor Ringvej løber i dag. Der blev skudt med riffel syd for Stationsvej[3] og affyret mortérgranater ved Gammeldam.[5] En mark vest for Nordborg, der tilhørte en hjemmetysker, blev benyttet til forskellige øvelser.[46]
En vigtig del af uddannelsen var at kunne gennemføre sprængninger. Det kom flere gange lokale bønder til gode, der på den måde, uden beregning, fik fjernet generende store sten fra markerne.[5]

Gelbkoppel på Mommark Færgegaard

Sandsynligvis foregik uddannelsen af soldaterne på Nordborg Slot i tæt samarbejde med den tilsvarende træningslejr for marineindsatskommandosoldater på Mommark Færgegaard. Man kan forestille sig, at soldaterne øvede visse opgaver på færgegaarden og i havet ud for denne og andre opgaver på slottet samt i og på Nordborg Sø. Tilsyneladende havde begge lejre samme feltpostnummer: 04 804.[10 og 14]

Sender Karholm

På Østerlund Kro ved Karholm Skov syd for Nordborg indrettede den tyske værnemagt en lille og mystisk stilling i 1944. Ingen dokumenter fra krigens tid omtaler tilsyneladene anlægget. Der var ved kroen rejst flere antennemaster, og i krosalen var der et lager af ledninger, kabler og generatorer. Soldaterne i stillingen var i direkte forbindelse med Nordborg Slot via telefontråde ophængt i eksisterende master, og der lå et kraftigt kabel på jorden mellem slottet og stillingen.
Sender Karholms betydning kendes ikke. Der er gættet på, at det var Nordkoppels radiosender, som var lagt her for at skjule den for allierede fly. Der gik under krigen en mere usandsynlig historie om, at det var en langbølgesender, som skulle sende tyske nyheder til den nordtyske befolkning, hvis de allierede ødelagde radiosenderen ved Flensborg.[52]

Den gamle krostue ved Østerlund Kro hvor værnemagten havde en radiostation.

Soldat fra Nordborg Slot der mindst havde rang af underofficer med jernkorset af 1. grad og den ovale udmærkelse Flottenkriegsabzeichen.[5]

Befolkningen og soldaterne

Samlivet mellem lokalbefolkningen og de tyske soldater gik normalt gnidningsløst, men af og til skete der ting, som brændte sig fast i hukommelsen, på dem der var unge dengang. Her følger en række mindre episoder, som fortæller noget om forholdet mellem danskerne og de tyske soldater.

Det tyske mindretal – Eintopf på slottet

I Nordborg boede der under krigen en del personer, som var medlemmer af det tyske mindretal. Flere af dem havde et relativt tæt forhold til de tyske soldater på slottet. Blandt andet kom soldaterne på slottet regelmæssigt på besøg hos nogle medlemmer af det tyske mindretal. Selv kommandant Prinzhorn gik på besøg og hentede æg og mælk til forplejning.

En række mindretalsfamilier blev inviteret til fællesspisning sammen med officererne på slottet en gang om måneden. Der blev serveret Eintopf, som er en ret lavet af grønne ærter med skal. Når dette skete, kunne medlemmerne af mindretallet færdes de fleste steder på slottet. Det så ikke ud til at de tyske soldater manglede noget. De havde mad nok og tilmed både tobak og chokolade.

Den tyske skole ved slotssøen i Nordborg, der fungerede som flygtningelejr i krigens sidste uger.[5]
Ved flygtningeinspektørens kontrolbesøg efter befrielsen blev flygtningelejren rost i høje vendinger. Der var propert og god orden og "om det så var Luften i Stuerne var den god." Den tyske lejrleder var orthopædisk massøse, og hun må have haft særligt gode evner for at organisere og sætte aktiviteter i gang. Der blev gennemført skoleundervisning og undervisning i klaverspil for flygtningebørnene og "De i Sønderborgomraadet kendte Tasker af Papirgarn knyttes også her". Alt i alt en mønster-flygtningelejr.[38]

Åbenheden på Nordkoppel rakte endda så vidt at eleverne fra den tyske skole i Nordborg fik lov at blive undervist på slottet, da deres skole skulle bruges til indkvartering af flygtninge og derfor blev lukket for almindelig undervisning de sidste to uger før befrielsen.[5]

Dømt til døden!
En arbejdsmand i Oksbøl Sogn var meget tyskervenlig. Han heilede, når naboerne gik forbi, var temmelig naiv og overrendte tyskerne på Nordborg Slot. Det var soldaterne til sidst så trætte af, at de gav ham en forskrækkelse for at få ham til at holde sig væk. De fik fat i ham på Hotel Union, og trak ham ind i gymnastiksalen på slottet. Her stillede de ham for en improviseret standret og dømte ham til døden, med besked om, at han omgående ville blive henrettet ved skydning. Han blev bundet og fik bind for øjnene. Soldaterne stillede ham op mod væggen, afsikrede og skød .. med løst krudt. Arbejdsmanden besvimede af skræk - og holdt sig siden fra slottet.[15]
Det er svært at forstå, at nogen kunne finde på så ubehagelig en spøg, men soldaterne var givetvis hærdet af tidligere oplevelser, hvor de havde oplevet død og ødelæggelse tæt på.

Peter Diederichsens kontrovers med værnemagten om Nordborg Sø
Johannes Diederichsen fra Oldenor fortæller:

“ Min far, Peter, havde under krigen en forpagtningsaftale med ejeren af søen, en mand fra Flensborg. Min far drev erhvervsfiskeri (ål) på søen, og kom dermed i karambolage med tyskerne, som benyttede søen til deres stormbåde, og ofte skød med skarpt. Han klagede til marinekommandoen på Mommark Færgegaard den 26. oktober 1944 og gjorde opmærksom på, at han var eneberettiget til at færdes på søen, og at tyskerne hindrede ham i at udføre sit lovlige hverv. Han fik derefter besøg af en intendant, som foreslog, at de deltes om færdsel på søen, tyskerne den ene halvdel af ugen, og min far resten. Dette blev afvist af min far, idet han hævdede, at hans fiskeri var afhængigt af vejret. Man enedes så om, at militæret betalte hele forpagtningsafgiften, og at min far skulle meddele, når han agtede at fiske.[6] ”

Peter Diederichsen på Nordborg Sø, ca. 1946.

Udskiftning af flagstangssnoren

På toppen af det høje tårn på slottet sidder en flagstang, og flaget hejses inde fra tårnet. Pedel Mogens Hansen har fortalt, at flaglinerne ikke altid var af bedste kvalitet under krigen, og at det skete, at linen knækkede. Det var ikke et større problem den gang. En af soldaterne kravlede ud over tårnets stejle tag og op i toppen af flagstangen, hvor han skiftede linen - uden sikkerhedsudstyr.[20]
I dag skal der lift til ..

Tårnet med flagstangen, hvor de tyske soldater skiftede flaglinen ved at kravle op udvendigt på tårnet og videre op i flagstangen.

Sabotage i det små

Der blev ikke lavet egentlig sabotage mod slottet eller de tyske soldater, men mange danskere prøvede at genere tyskerne i det små, selvom samlivet generelt fungerede gnidningsløst, og man i øvrigt tjente penge på at sælge mad m.m. til de tyske soldater.

En dag var Otto Hofmann og en kammerat på Dyvig Kro. I entreen hang en af de tyske soldaters bælte med en pistol i hylsteret. Kammeraten og Otto snuppede pistolen og stak af. I stalden hjemme hos kammeraten legede de med pistolen, og kammeraten sigtede for sjov i retning af Otto. Først bag efter fandt de ud af, at pistolen var ladt![21]

Johannes Diederichsen fortæller: ”De tyske soldater fra Nordborg Slot elskede det danske bagværk og samledes ofte i den nærliggende Café. Mine kammerater samlede cigaretskod op, tændte dem og smed dem i lommerne på soldaternes frakker, som hang i forstuen. Soldaterne forfulgte kammeraterne op ad gaden, men de undslap.”[6]

Tyske flygtninge får hjælp af soldaterne

I krigens sidste måneder blev der indkvarteret tyske flygtninge i Nordborg, som soldaterne på slottet hjalp ved flere lejligheder. I starten var flygtningene ofte indkvarteret i private, ofte tysksindede hjem, men efterhånden blev de samlet i større bygninger.
Hermann Thomsen har fortalt, at soldaterne kørte rundt til omegnens gårde og delte tæpper, sæbe og konserves ud til de tyske flygtninge.[5]

Johannes Diederichsen husker følgende:

> “Tæt ved Slottet lå det nu nedbrændte Hotel Union. Her var der anbragt tyske flygtninge og det forekom jævnligt, at der kom soldater med søde sager til dem. Når en flygtning blev syg, hændte det, at der blev givet assistance fra slottet.[6]”

Hotel Union, hvor der var indkvarteret tyske flygtninge i den sidste periode inden krigen sluttede. Foto ca. 1950.

Befrielsen

Nogen tid inden krigens afslutning vidste de fleste, hvor det bar hen ad, og der skete ting og sager på Nordborg Slot. Allerede en uge inden befrielsen marcherede et hold ældre soldater, der havde været på rekreation, mod Berlin.[21]

Sprængning af både og udstyr

Så tidligt som den 2. og den 3. maj 1945 blev slottet stort set tømt for våben og ammunition. Soldaterne bar det ned til søbredden, hvor de havde stormbåde liggende. Udstyret blev sejlet ud på søen over et af de dybeste områder i retning af Kildespring på nordsiden af søen. Derefter placerede et par marinedykkere tidsindstillede sprængladninger på bådene. Kort efter sprængtes de og sank med al udstyret. Det skete i fuldt dagslys, så man kunne følge med fra bredden.[5]

Lavningen ned til søen nord for slottet, hvor der var en bådebro under krigen. Herfra smed og sejlede de tyske soldater mange effekter og materialer ud i søen. Det var her deres stormbåde lå.[3]

Befrielsen – Thorkild Demuth fortæller ..

Fredag den 4. maj 1945 kl. 20.35 lød frihedsbudskabet over radioen fra BBC. Derefter lukkede tyskerne porten ind til slottet, og man så stort set ingen soldater fra stillingen i byen mere. Dog blev der de følgende dage med jævne mellemrum transporteret en del materialer ned til Dyvig til et ventende tysk skib.[3]

Thorkild Demuth fortæller om den 4. maj 1945:

“ Så kom den 4. maj. Jeg var i biografen med min kæreste Annemarie i Aabenraa. Da vi kommer ud fra biografen, står byen på den anden ende. Folk råber hurra, der er lys i alle vinduerne. Krigen var slut.
Næste morgen pyntede vi de to vinduer i Bo Bojesens boghandel med billeder af Montgomery og Kong Chr. X og danske og engelske bøger og flag. Der blev jublet.

Så kom englænderne gennem byen sydfra, igen jubel. - - - - - og pludselig står jeg i Nordborg hos mor og far. Jeg har åbenbart kun haft et i tankerne, at komme hjem til dem.
På et tidspunkt, tager far flaget til efterskolen, og følges med nogen af byens frihedskæmpere ned på slottet, for han vil hejse flaget på flagstangen, tyskerne havde rejst i haven foran "Kavalerfløjen".
Kommandanten står ved flagstangen, da de kommer, og siger at der ikke skal hejses noget flag. Han står med en velvoksen pistol vippende i hånden og siger, at hvis far gør det, så blir han skudt. - Far prøver at overtale ham, men der er intet at gøre, så far må forlade stedet med uforrettet sag.[26] ”

Frihedskæmperne prøvede at overbevise Prinzhorn om, at han skulle overgive sig og overdrage slottet til dem, men han nægtede dem adgang.[3]
Han gav modstandsfolkene besked på, at de ikke var fjender, og at han under ingen omstændigheder ville overgive sig til dem - kun til de allierede. Han truede dem med, at hvis de blot løsnede et enkelt skud, ville de alle blive skudt.[5] Desuden sagde han, at slottet var mineret, og at det ville blive sprængt i luften.[3]
Der var på dette tidspunkt flere tyske soldater som stod på vagt ved Vindebroen, og de var både bevæbnet med maskingeværer og håndgranater - parat til at reagere, hvis de blev angrebet.[21]
De følgende dage forlod de fleste soldater på slottet Nordborg. De drog sydpå til fods eller på rustne cykler og i gamle biler,[3] og de resterende fortsatte med at rydde slottet for udstyr.
Johannes Diederichsen fortæller:

“ Efter kapitulationen fyldte soldaterne deres stormbåde med geværer, skrivemaskiner, nivelleringsinstrumenter m.m., startede dem, og da de var kommet et stykke ud, blev der smidt håndgranater ud for at smadre dem. Den første vinter derefter har jeg som skoledreng ligget på isen og skuet ned til herlighederne.[6] ”

Lige som i de fleste andre tyske stillinger i Danmark blev brændbare sager brændt, for at de allierede ikke skulle få fat på dem.[2]
Johannes Diederichsen har også fortalt, at han fra bålpladserne kunne dekorere sig med flere forskellige tyske ordener, der havde ligget i store kasser, da de blev brændt af.[6]

To modstandsfolk ved en af tyskernes afbrændingspladser i slotsparken, maj 1945.

Den STORE eksplosion

Der skete noget helt usædvanligt tirsdag den 8. maj hen mod midnat. Erik Manthei Nielsen fra Pøl fortæller:

> “ Vi lå og sov, da vi blev vækket af et enormt brag, der kom i retning af Nordborg. Vi for op og så nu flammer stige højt til vejrs over tagene i byen. Vi troede at slottet var sprængt i luften og skyndte os ind mod Nordborg for at se hvad der var sket. Det viste sig, at det var tyskerne på slottet der i parken havde sat ild til en masse benzin.[3] ”

Otto Hofmann boede lige ned til søen tæt på slottet med sine forældre. Han fortæller, at de alle fik et chok og bestemt troede, at tyskerne nu havde sprængt hele slottet i luften. De turde ikke gå ud for at se efter, hvad der var sket.[21]
Hermann Thomsen supplerer med at fortælle, at alle vinduerne på slottet blev åbnet, inden benzinen blev antændt, for at de skulle kunne klare trykket.[5] Afbrændingen gav i øvrigt skader på flere af lindetræerne i alleen bag slottet .[18]

Her brændte de tyske soldater 7.500 liter benzin af i et kæmpe bål den 8. maj 1945.[20] I venstre side af billedet ses den nye og den gamle østfløj samt lidt af hovedbygningen. Cykelskuret med stormbådene lå, hvor den nye østfløj nu ligger.

Thorkild Demuth skrev i 2008 om eksplosionen:

“ Pludselig sidst på aftenen, lyder der et voldsomt brag nede fra slottet. Far bliver fuldstændig hvid i ansigtet, styrter ud af døren og ned på slottet, fulgt af de frihedskæmpere, der var i byen. Jeg blev hjemme hos mor, som var meget bekymret over fars vrede og styrten ned på slottet, for oppe fra Løjtertoft så det ud som om hele slottet stod i lys lue.
Da ser far og frihedskæmperne, at det ikke er slottet der brænder, men at det heldigvis, men sørgeligt nok, var lindealléen det gik ud over i stedet for. Det brændstof de havde sat ild på, lå næsten inde under den østlige del af lindealléen på den store plæne. De gik ind gennem porten. På hver side lå der ”pansernæver” som vel skulle bruges ved evt. sprængning af porten og tårnet ..
I køkkenet var der dækket op, der stod en varm æggekage/omelet, kopper med varm kaffe, men ikke en levende sjæl. De må pludselig have fået travlt og være kørt til Dyvig og sejlet bort.
Næste dag gik frihedskæmperne og far i gang med at inspicere skaderne og vi drenge gik rundt og fandt ting og sager.
På et tidspunkt hørte vi skud ude i gården. Det var frihedskæmperne der havde fundet et stort billede af Hitler, som de med stor morskab skød til måls efter. Der var FESTSTEMNING.[26] ”

Sejlbåden der blev handlet sort

Ud over den sejlbåd som Prinzhorn rådede over og som blev sprængt i luften af tyskerne selv ved befrielsen, havde marinerne tilsyneladende endnu en sejlbåd, der lå ved Hardeshøj. Premierløjtnant Pils forhandlede med en lokal landmand om handlen, og der blev indgået aftale om, at båden blev overdraget den 5. maj 1945 for 1.000 kr. hvilket svarer til ca. 20.000 kr. i nutidige kroner. Det var imidlertid ikke lovligt at købe varer af værnemagten, og handlen blev opdaget. Der blev optaget politirapport, båden blev konfiskeret, og landmanden fik givetvis en bøde.[29]

Prinzhorn sejler til Mürwik

I dagene efter befrielsen kørte Prinzhorn og hans hjælpere i pendulfart til Dyvig med diesel, hvor Prinzhorn havde en motorbåd liggende.[21] Ved Dyvig efterlod de et par personbiler. Den ene var en DKV og den anden en Opel

Super Six, der senere på mystisk vis endte hos en landmand i Augustenhof i ommalet stand.[3]
Natten til den 9. maj, samme nat som den store benzineksplosion, forlod kommandant Prinzhorn og næstkommanderende Knaup samt to officerer[5] og nogle menige soldater slottet.[21] De kørte til Nørreskoven på østsiden af Als,[46] hvorfra de sejlede mod Mürwik for at overgive sig til de allierede.[5] Formodentlig var båden forinden sejlet dertil for at de ubemærket kunne komme til Tyskland uden om Alssund og Sønderborg.

Billedet er taget under besættelsen, og det viser skibe i Dyvig vest for Nordborg. De to første skibe fra venstre er henholdsvis et mindre fragtskib og en slæbebåd. Derefter kommer et mindre tysk fartøj, og længst til højre i billedet ses en tysk motortorpedobåd, der kan være det skib, som Prinzhorn sejlede bort i.

Dyvig Kro og mole ca. 1921.

De sidste tyske soldater forlader slottet

Omsider om formiddagen onsdag den 9. maj forlod de sidste tyske soldater slottet i 2-3 lastbiler. Modstandsbevægelsen besatte slottet med vagtposter, og folk strømmede til for at se slottet og parken.[3]

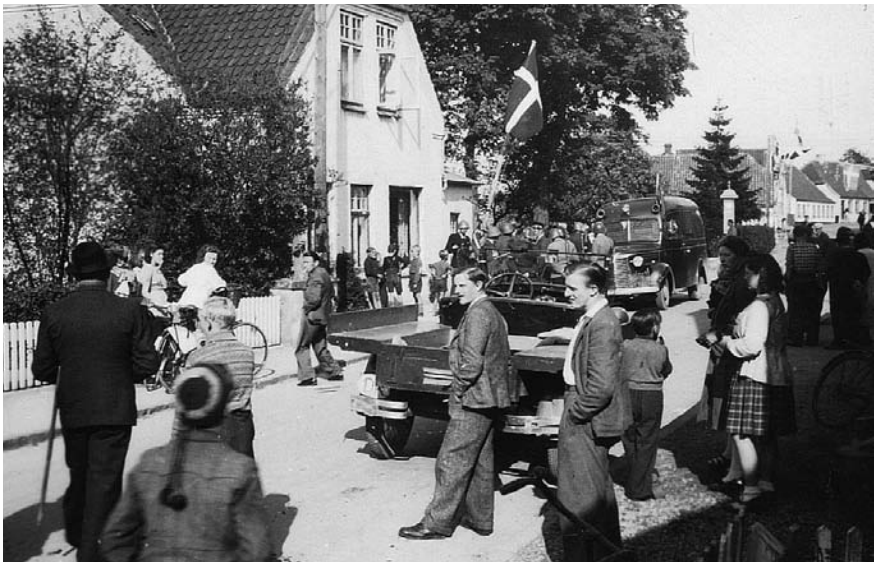

Onsdag den 9. maj 1945 strømmede civile og frihedskæmpere mod slottet for at opleve de sidste tyske soldater forlade byen. Cafeen på Storegade 47 i Nordborg ses til venstre.

På dette billede fra samme situation ses et salatfad fra Tønder, der havde kendingsbogstav "Æ" lige som Sønderborg. De følgende dage blev bilen brugt af frihedskæmperne til at hente medlemmer af det tyske mindretal, som blev afleveret på Sønderborg Slot. Frihedskæmperen, der går over vejen foran bilen, er Peter Petersen fra Nordborg.[3]

Her ses Peter Bleshøy, der var urmager i Nordborg, på vindebroen omkring den 9. maj 1945. Efter tyskerne havde forladt slottet, holdt frihedskæmperne vagt en periode. De kontrollerede blandt andet, at der ikke uretmæssigt blev fjernet effekter fra slottet.[3 og 53]

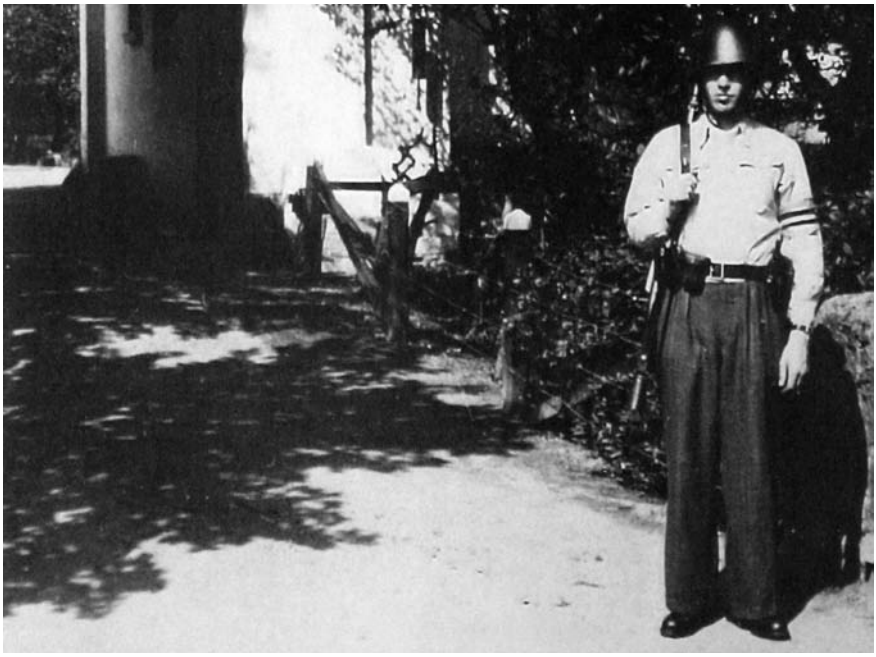

Endnu et foto af Peter Bleshøy uden slips og jakke på vagt foran slottet.[3]

Billedet viser frihedskæmpere på vagt foran slottet i civilbeskyttelsesuniformer eller civilbeskyttelsesbetjente opstillet foran slottet til fotografering. Da krigen var slut, bevogtede civilbeskyttelsesbetjente nogle af de forskellige lejre med tyske flygtninge i Nordborg, men de bevogtede ikke slottet.

Præcis kl. 13.15 onsdag den 9. maj 1945 gik Dannebrog til tops på Nordborg Slot. Inden da blev der monteret ny flagline, som det ses på billedet. Det var noget af et vovestykke .

Efterskoleforstander Christian Demuth holder tale i maj 1945 på Vindebroen foran slottet.

Kalorius afrejser med 5 svin

Under krigen måtte aviserne ikke skrive om tyske anlæg, men da pressecensuren blev ophævet ved befrielsen, blev der skrevet flere artikler om slottet. De er ikke helt korrekte men absolut læseværdige.

Kommandanten og fem Svin forsvandt i en Hurtigbaad

Nordborg aander atter lettet op

Sønderborg.

I Nordborg aander man lettet op, efter at de tyske Soldater i Gaar er afrejst, men den tyske Kommandant, Oberløjtnant, Prinzhorn, der iøvrigt skal være efterlyst fra Holland som Krigsforbryder, har ved Afrejsen gjort sig forhadt igen. Om Natten luede et kraftigt Baal paa Himlen, og man troede, det var Slottet, der brændte. Ilden stammede imidlertid fra 7500 Liter Benzin, som Oberløjtnanten afbrændte, for at det ikke skulde falde i Englændernes Besiddelse. Nævnes kan det ogsaa, at Slottet — hvor Dannebrog fra i Gaar vajer frit — har lidt stærkt under Herrefolkets udbudne Gæsteopthræden. Endvidere lod Oberløjtnanten en Del mindre Baade, der laa i Søen, sænke fyldte med forskellige Ting. Selv tog han bort i Nattens Mulm og Mørke i en Hurtigbaad, der dog forinden var blevet fyldt med stjaalne Varer, bl. a. fem Svin.

Jydske Tidende torsdag den 10. maj 1945.

NORDBORG SLOT

atter frit

Det var i Oktober Maaned sidste Aar, at Nordborg Slot blev taget i Brug til andet Formaal, som det saa fromt hed sig. Forstander Demuth maatte i Hast sende Afbud til Elevholdet og selv med kort Varsel flytte ud.

I det forløbne halve Aar har Tyskerne huseret slemt derovre, og hvem mindes ikke Troppernes Sang paa Gaderne »Wir wollen glücklich sein«. Ak ja, mon de er blevet det?

Der var sikkert tiltænkt Nordborg noget stort med Tiden, Hovedkvarter, eller noget lignende. Den skjulte Beliggenhed var gunstig, men Udviklingen forløb anderledes, heldigvis.

Belægningen bestod af Marineafdelinger, og ret hurtig efter Vaabenhvilens Proklamation rykkede Hovedstyrken af. Men en Sprængkolonne med den berygtede Overløjtnant Prinzhorn i Spidsen blev tilbage, og man var utryg ved, hvordan det vilde gaa. Det hed sig, at Truppen ikke godvillig vilde tage afsted.

Afslutningen blev dramatisk. Flere Henstillinger til Kommandanten havde ikke frugtet, men tilsidst har selv den forhærdede Gæst dog alligevel ikke følt sig sikker, for med eet kom Opbrudets Time.

Det var ved Midnat mellem Tirsdag og Onsdag. Med Kanonsalut markeredes Tidspunktet og samtidig luede et stort Baal mod Himlen. Det var Benzindepotet, 7500 Liter, man brændte af. Hele Byen kom straks paa Benene, og de fleste frygtede, at Slottet var sat i Brand, det saa ogsaa farligt ud. Afstanden fra Bygningerne var dog tilstrækkelig stor. En Del af de gamle Lindetræer er dog haardt medtaget af Ilden. Skade, om de skulde gaa ud.

Samtidig forsvandt Kalorius med sin Trup, der siges ad Søvejen, med et klækkeligt Forraad af Fødevarer, Flæsk, Smør og Konserves. Frihedskæmperne overtog Vagten. Prinzhorn havde ødelagt alt det efterladte Materiel, derimellem en Del Baade, i Strid med Overenskomsten. Men nu var Slottet og Byen fri, — hvilken Lettelse og Glæde.

Forstander Demuth og Bestyrelsen kunde nu igen indtage Skansen. Ganske vist saa der ikke hyggeligt ud, men en grundig Rengøring og Oppudsning vil dog kunne raade Bod paa det meste af Skaderne.

Nu vajer Danebrog igen frit over Nordborg Slots Efterskole. Onsdag Middag den 9. Maj Kl. 13,15 hejstes Flaget. Fra By og Egn strømmede Folk til, og mens Flagene gled stilt tilvejrs, sang den store Forsamling »Hil dig vor Fane«.

Forstander Demuth traadte op paa Vindebroen og udtalte bl. a.:

— Saa gik Flaget til Tops paa Nordborgs Vartegn, Nordborg Slot. Vi siger Tak, fordi Byens og Egnens Befolkning vilde være sammen med os i denne højtidelige Stund. I de mørke Aar og især i de sidste tunge Maaneder har I vist os en varmhjertet Forstaaelse og hjælpsom Venlighed, som vi ikke varmt nok kan sige Tak for. En varm Tak maa vi ogsaa i Dag sige til de danske Mænd, som hjalp os til at finde os selv helt og det Staasted, som maatte findes for et Folk, hvis Livsvilje og Livsberettigelse, vi aldrig har tvivlet om, fordi vi véd, vi som Folk har en Opgave. Vor Tak til Danmarks Frihedskæmpere maa vi have Lov til at rette til Vaabengruppens Fører her paa Als, som vi glæder os over at have hos os i Dag. Vi er stolte af jer. I har løst jeres Opgave med Energi og Selvbeherskelse.

Den stolteste Sejr i Danmarks tusindaarige Historie blev forkyndt den Dag, da en lovlig Regering overdrog hele den udøvende Magt, uden Indskrænkninger og Retningslinier, til vore frivillige, for faa Dage siden illegale, Hær!

Og Opgaven blev løst med Værdighed og Selvkontrol. — Det vidner om et Folk, som er gennemsyret af ædel Kultur! Derfor kan vi samles i et Leve for det Danmark, som vi véd, skal bestaa!

Man sang »Der er et yndigt Land«.

Flagene paa Slotstaarnet og i Haven hejstes af Købmand Jensen, Uldvarehuset, og Thorkild Demuth.

Købmand Jensen udbragte et varmhjertet Leve for Kong Christian den Tiende. (»Kong Christian stod —«).

Det blev en Højtidelighed, som Deltagerne vil mindes med Glæde.

Skolen aabner allerede Sommerens Kursus for unge Piger den 6. Juni.

Nordborg Tidende fredag den 11. maj 1945.

Hvad værnemagten efterlod

De første danskere på slottet

Da de sidste tyske soldater omsider havde forladt slottet, var efterskolens forstander Christian Demuth, hans søn Thorkild Demuth og Thorkilds kammerat Gunnar Hounsgaard nogle af de første der genså slottet siden beslaglæggelsen. Drengene var begge omkring 18 år gamle, og de gik alle tre en tur rundt på slottet for at se, hvordan det var efterladt af tyskerne. Det første der mødte dem inden for porten var 3-4 pansernæver, der er antitankvåben, på hver side af porten. Der var altså noget om snakken. De tyske soldater ville forsvare sig, hvis modstandsbevægelsen prøvede at trænge ind på slottet efter befrielsen.
I vinduerne i gymnastiksalen hang der tunge sorte mørklægningsgardiner påtrykt "Verdunklungsstoff". Der var sat interimistiske el-installationer op mange steder, og i køkkenet stod resterne af det sidste måltid på bordet - bl.a. åbnede konservesdåser med rugbrød. Ved døren ind til officerernes rum på første sal i hovedbygningen var der slidt en blank plet på gulvet, der hvor de menige havde klappet hælene sammen, når de skulle stå ret for deres overordnede! På loftet i den vestlige sydfløj var der en hel sovesal med mange 2-etages senge til de menige soldater. Et sted hang der et europakort, hvor de allierede og tyskernes fronter var mærket af. Det passede meget godt - kun troppebevægelserne, de sidste dage inden befrielsen, havde tyskerne ikke fået med. Det, der sprang mest i øjnene, var det store rod. Alt var efterladt hulter til bulter, da tyskerne forlod slottet.[18]

Thorkild Demuth fik en enkelt souvenir fra tyskerne på slottet. En hvid skål af porcelæn fra køkkenet med den tyske ørn og hagekors i bunden.[26]
Gunnar fik samlet en hel del ting fra slottet: To felttelefoner, hvor han brugte den ene som hustelefon, en rulle felttelefonledning, en krigskendingsbog stemplet "Kommandostation der Ostsee" og "Vereinnahmt in der Druckschriftenkartei des Kdo. d. K.-Verbände", et hvidt tøjmærke med ørn og hagekors på ca. 20 x 30 cm og en gasmaske, som han siden brugte, når han lavede glasfiberarbejde på sin sejlbåd. Der udover fandt han flere kompasser, der sandsynligvis var beregnet til at montere i miniubåde. De var sat fast på skærme, der passede ned over ubådenes cockpit-kupler. Desuden fandt Gunnar navigationsudstyr, bl.a. en ubrugt azimuthberegner i papæske, en afstandsberegner, kurstrekant, stikpasser, smørepatron til gevær, kasse til Olympia skrivemaskine, skindbeklædt rygsæk, patrontasker, officerslampe til skrivebord, kort over kystprofiler, en stak notesblokke med selvlysende fosforpapir, forskellige signalpatroner og en del ubrugte filmruller.

Thorkild Demuth prøvede at fyre en signalpatron af om aftenen på enden af sin luftbøsse. Den gik til vejrs og oplyste hele slotsparken med et ordentligt brag.
Gunnar og Thorkild fik den gode idé at forskrække nogle af pigerne på efterskolen, da skolen var startet igen. De lavede et kranium og en arm af det selvlysende papir. Så gemte de sig i parken i halvmørket, og da der kom nogle piger, stak de dødningehovedet frem og viftede med armen. Det virkede![18]

Nedenfor ses nogle af de ting Gunnar Hounsgaard fandt på slottet. De fleste befinder sig i Lokalhistorisk Forening for Nordborg-området samt på Sønderborg Kaserne.[18]

Stikpasser og tegnetrekant.

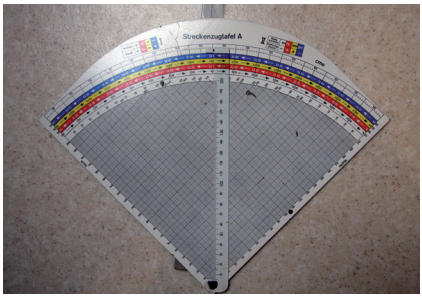

”Streckenzugtafel A.”

Gradsokkel til sigtekikkert eller nivellerinstrument.

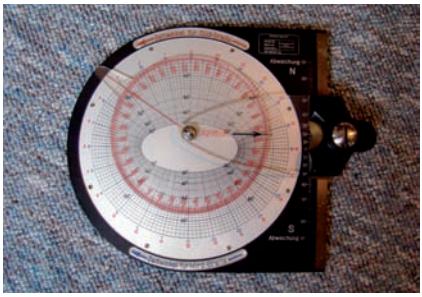

Azimuthberegner.

Instrumentskruetrækkersæt stemplet med den tyske ørn og bogstaverne Ma Jt. Produceret af det tyske værktøjsfirma G. Boley.

Telefon med batterikasse fra firmaet Mix & Genest, 1940.

Kompas, måske til miniubåd.

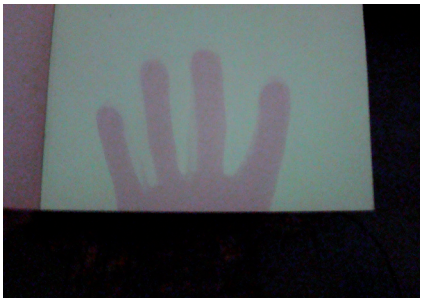

Papirblok med fluorescerende papir, der endnu kan lyse i mørke.

Morten F. Jørgensen fik også nogle effekter med hjem fra slottet. Han samlede bl.a. forskellige kondensatorer og elektriske effekter fra slottets radiorum. Desuden tog han flere armbåndskompasser og noget af fjernstyringsudstyret, der hørte til sprængbådene.[49]
Undervisning og benyttelse af radioudstyr må have haft stor betydning på slottet. Der lå ødelagte radioer inde på slottet og nede ved søen. Desuden var der opstillet en antennemast udenfor bygningerne, som pedellen på efterskolen overtog. Den endte ved hans hjem i Ulbjerg sydvest for Nordborg.[53]

Bådmotorer i cykelskuret og silke på slottet

På turen rundt på slottet opdagede Christian, Thorkild og Gunnar også, at der lå 3-4 store påhængsmotorer til stormbåde på træbukke i en muret bygning, der i efterskolens tid fungerede som cykelskur. For at gøre påhængsmotorerne ubrugelige, var ventildækslerne ødelagt med en økse.[18]
På slottet lå der et lager af gul faldskærmssilke som der sidenhen blev syet de fineste bluser af i Nordborgområdet.[5]

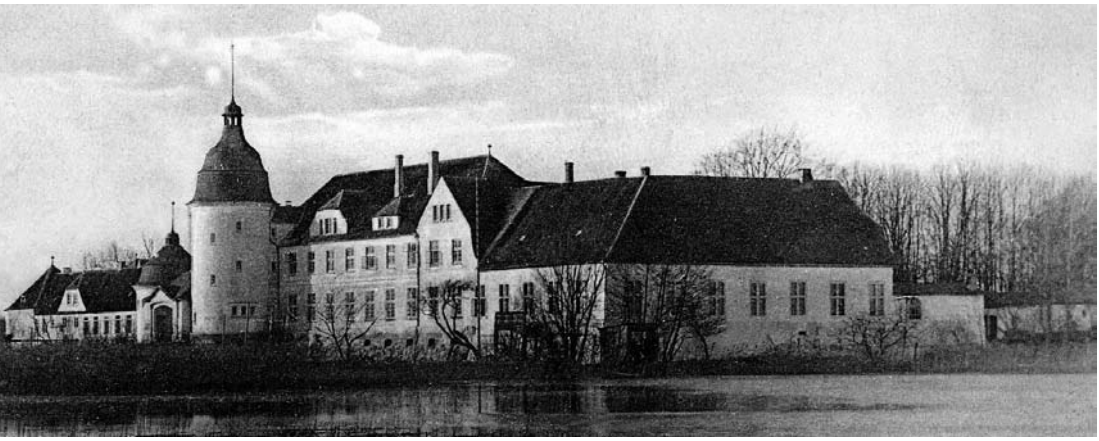

På dette billede fra før 1920 ses cykelskuret længst til højre i billedet.

Efterskolen vender tilbage

Allerede den 6. juni 1945 kunne efterskolen fortsætte på slottet igen. Kai Edvard Larsen fortæller i bogen "Stiftelsen Nordborg Slot" om efterskolen:

"Saa just som Arbejdet gik allerbedst, kom en ny alvorlig Vanskelighed i Vejen. I Efteraaret 1944 maatte man standse Virksomheden, da Slottet beslaglagdes af den tyske Værnemagt. Vinterskolen 1944-45 aflystes, og atter rykkede Ufærdsmænd ind gennem Slotsporten efter Aarhundreders Forløb. Under Tyskernes Ophold paa Skolen, blev Bygningerne alt andet end blidt behandlet. Man maa betragte det som et ganske overordentligt stort Held, at Beslaglæggelsen ikke kom til at strække sig over længere Tid, for saa vilde Ødelæggelserne naturligvis have været saa meget større. 5. Maj 1945 oplevede vi Befrielsen, og allerede den 6. juni kunde man tage fat paa Skolearbejdet igen. Forinden maatte der dog renses grundigt ud. Der skulde restavreres og males inde og ude, thi det meste af Bygningen og Indboet var

blevet stærkt ramponeret. Gulvene i Skolestuerne maatte afhøvles, Plænerne ude i Parken var til dels blevet ødelagt, og den sidste Nat, de tyske soldater opholdt sig paa Slottet, afbrændte de ved Midnatstid 20 store Tromler med Benzin, der eksploderede med et Brag og lavede et vældigt Baal, saa flere af de store gamle Lindetræer led alvorlig Skade.
Under Beslaglæggelsen havde der været hen ved 400 Marinesoldater indkvarteret, da man var oppe paa højeste Belægning, til sidst var der kun en mindre Sprængkommando under ledelse af Oberleutnant Prinzhorn.
Hele Sommeren maatte Haandværkerne være i Gang med de store Reparationsarbejder, som var nødvendige efter de tyske Ødelæggelser, og man var faktisk først helt færdig til Vinterskolens Paabegyndelse den 4. November, men da fremtraadte Slottet ogsaa i sin gamle, skønne Skikkelse, nymalet fra Ende til anden, ..[17] ”

Så kuglerne piftede ..

Snedkermester Chresten Jørgensen fra Hundslev fik til opgave at afhøvle alle gulvene. Mens han var i gang med en svend og en lærling, ryddede et hold tyske soldater op. De var marcheret fra Danebod Højskole i Fynshav, og de ”gjorde rent” ved at smide affald i søen og brænde affald af i bunker uden for slottet. Ikke alt, hvad der blev smidt på bålet, var ufarligt. Chresten Jørgensens søn, Morten F. Jørgensen husker, at soldaterne åbenbart også smed ammunition i bålene, for når der var godt gang i ilden, så begyndte kuglerne at flyve i alle retninger med høje pift.[49]

Efterskolen begyndt igen.

Nordborg Slots Efterskole er med Forstanderpar og Lærerkræfter traadt an til Ungdomsarbejde igen. Haandværkerne har haft en travl Tid siden Tyskerne forlod Slottet, men det er lykkedes dem at faa sat Skik paa Lokalerne og faa frisket op overalt. Forstander Demuth beder os meddele, at der denne Gang ikke bliver Tale om noget egentligt Aabningsmøde, derimod vil Sct. Hans-Mødet forme sig særligt festligt.

Nordborg Tidende den 14. juni 1945.

Det hemmelige rum i Prinzhorns pengeskab

Da Christian Demuth flyttede ind på slottet igen som forstander for efterskolen, overtog han Prinzhorns pengeskab af dansk fabrikat. Først efter et

stykke tid blev han opmærksom på, at der var et lille aflåst rum øverst og bagerst i pengeskabet. Han kontaktede Gunnar Hounsgaard for at høre, om han kunne hjælpe med at låse lågen op. Gunnar gjorde forsøget i slutningen af juli 1945. Han sleb malingen af lågen, så man kunne se de fire nitter, det indvendige låsetøj var gjort fast med. Efter at have banket nitterne ind med en dorn, faldt låsetøjet ned, og lågen kunne åbnes.

- Og da fik de en kæmpe overraskelse! Skuffen var ikke tom men fyldt med et tusinde ubrugte og bundtede danske tikronesedler. Det var et stort beløb den gang, der svarer til knap 200.000 kr. i dag. Den store pengeombytning var meget uheldigt sket den 23. juli 1945, altså kort tid forinden, så sedlerne var værdiløse. De bar dem derfor ned i kælderen til slottets stokerfyr og brændte dem! Ud over tikronesedlerne lå der også enkelte 50- og 100 kr. sedler samt 2 vielsesringe. De gættede på, at det var Prinzhorns.[18] Efter krigen blev pengeskabet brugt til "elevbank".[26]

Englænderne kommer

Efter befrielsen fik Nordborg Slot flere gange besøg af engelske soldater. For at hædre dem stablede efterskoleforstander Christian Demuth en lille ceremoni på benene, hvor han dekorerede de engelske soldater med medaljer - tyske medaljer![18]

Effekterne hentes op fra søens bund

De tyske soldater havde smidt og sejlet store mængder materialer ud i søen, og rygterne gik i byen om alt det, der lå i vandet.
Det lykkedes efter krigen for Hans Jensen fra Nordborg at hæve en af stormbådene.[5] Han trak vod i søen og fik også flere ruller telefonledning op.[20]
Snedkermester Chresten Jørgensen reddede sig en udmærket periskopkikkert, der dog først skulle skilles ad og renses, inden den virkede.[49]
Erhvervsfiskeren på søen, Peter Diederichsen, hentede også ting fra søen. Hans søn Johannes Diederichsen fortæller:

"Min far foretog adskillige raids for at samle materiale fra søen. Det var min opgave senere at rengøre tingene: Stålhjelme, gasmasker, telefoner, stadie til nivellering, diverse hjælperedskaber til kortlæsning, armbåndskompasser, store gyrokompasser, beskyttelsesglas til kampvogn, kikkerter m.m.

Men når man flytter fra et stort landbostuehus til en våning ved Oldenor, så er der jo en del, som må kasseres ..[6] ”

Gunnar Hounsgaard fik en radiosender der blev fundet i søen. Den havde et rødt mærkat hvorpå der stod ”Feind hört mit.”[18]

Nedenfor ses nogle tyske effekter fra søen fundet af Johannes Diederichsen ud for slottet.[6]

Kompasrose.

Zeisskikkert.

Löfflers gasmaske.

Hjelm.

Det tyske luftvåbens emblem på hjelm.

Schneiders hjelm.

Armbåndskompas til dykning fra firmaet Kadlec.[6]

Sandsynligvis et sikkerhedsvindue til et militærkøretøj. Det fungerer som periskop.

Johannes Diederichsen med gasmaske.

Landmand og fisker på Nordborg Sø, Peter Diederichsen og hans søn Johannes ved passagerfærgen "Kathrine", der sejlede mellem Sundeved og Als (Ballebro og Hardeshøj). Peter fiskede en tysk signallampe op af Nordborg Sø og fik den efterfølgende monteret på taget af styrehuset på færgen, som det ses på billedet. Foto fra ca. 1946.

I 1952 blev der ryddet op i Nordborg Sø. Mads Schmidt Eriksen fra Broballe skriver:

"Jeg var på efterskole på Nordborg Slot i vinteren 1952 og da var der et stort dykkerarbejde i gang, men det var mere, om de kunne få noget indtryk af, hvad der var blevet smidt i søen i de dage tyskerne overgav sig og det var i øvrigt noget vi drenge fulgte meget med i. Her kom der mange interessante ting op, så som kikkerter, kompasser, ammunition af forskellig størrelse, geværer og store blikkasser.[15]"

Den hævede sprængbåd

Ud over stormbåden, som Hans Jensen hentede op fra søens bund, blev en sprængbåd, en såkaldt Linse, hævet. I sommeren 1946 opdagede nogle lærere fra efterskolen på en sejltur, at der lå en båd på bunden af søen ud for slottet på ca. 1½ meters dybde.

Båden blev hævet og bragt på land. Den havde dæk og fast motor monteret midt i båden. Da Gunnar Hounsgaard fra Broballe og hans kammerat Asger Kræmer fra Gråsten undersøgte båden, viste det sig, at den var sprængt.[18] De tyske soldater havde placeret en sprængladning mellem bådens bund og motor sådan at begge dele blev ødelagt.[51] Dækket var blæst af, og båden kunne ikke reddes. Motoren havde fået ødelagt bundkarret, men var ellers i god stand.[18]

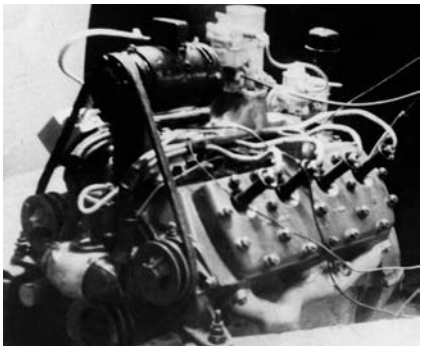

Motoren fra sprængbåden i Nordborg Sø efter den blev samlet på loftet i brugsforeningen i Broballe.[18] Det var en 3,6 liters Ford V-8 benzinmotor, der kunne producere ca. 95 hestekræfter.[35] Billedet er fra 1947.[18]

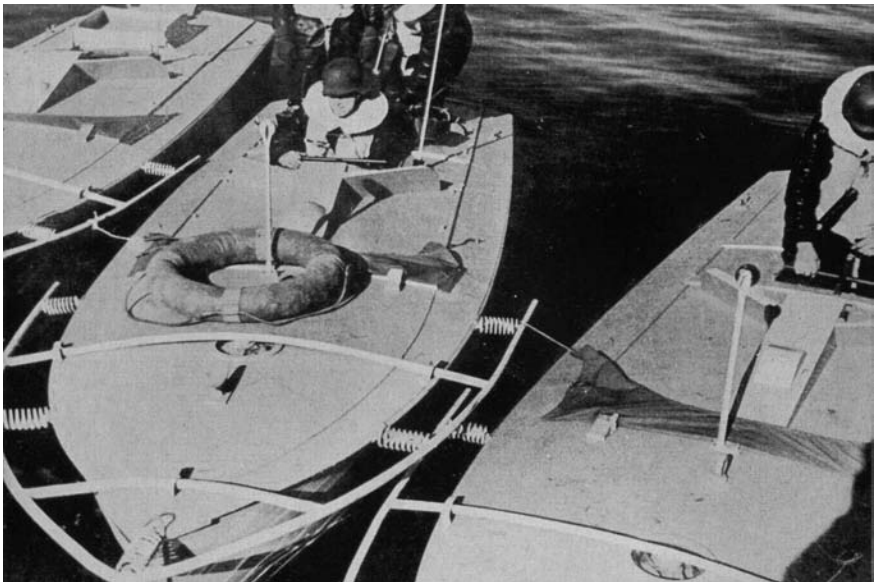

En tysk sprængbåd (Linse) med udløserramme.

Når en marineindsatskommando i en operation skulle sprænge et større allieret skib, blev sprængbådene sejlet mod skibet i grupper på tre både. To af bådene havde hver en ca. 300 kg stor sprængladning. Inden bådene ramte skibet, sprang bådførerne af i farten. Deres både blev det sidste stykke mod målet fjernstyret af føreren af den tredje båd, der bagefter samlede de to

andre bådførere op, og sørgede for at komme væk i en fart.[34] De voldsomme eksplosioner kunne høres langt omkring.
Bådene blev givetvis brugt til transport af dykkere m.m. på Nordborg Sø, som de i øvrigt også blev det, når marineindsatskommandoerne gennemførte operationer i krigszonerne.[18]

I løbet af vinteren 1946/47 skilte Gunnar og Asger motoren ad og renoverede den på loftet i brugsforeningen i Broballe, som Gunnars forældre ejede. Det lykkedes dem at få samlet motoren, og da de startede den på loftet, gik den i gang med det samme.[18]
Nu manglede der kun en båd til motoren. Heldigvis viste det sig, at snedkermester Christian Emanuel Jørgensen i Hundslev havde tre tilsvarende sprængbåde uden motor og udløserramme liggende, som han havde købt i Kolding.[49] De overtog en af dem for 500 kr. og monterede motoren i den. Derefter fik de bugseret båden ned til Nordborg Sø, hvor de sejlede i et par år. Med den kraftige motor tog det ikke lang tid at komme fra den ene ende af søen til den anden.[18 og 51]

Kølvandsstriben efter sprængbåden på vej over Nordborg Sø ca. 1948.[18]

En sprængbåd var normalt knap 6 meter lang og forsynet med en udløserramme.[34] På Gunnars og Asgers båd var rammen dog erstattet af et tykt tov fastgjort i øjer af aluminium langs siden af båden.
Deres båd var kravelbygget. Det vil sige at beklædningsbrædderne lå kant mod kant. De var samlet med fer og not hvor en aluminiumsliste mellem hvert bræt fungerede som fer. Brædderne var relativ tynde fyrrebrædder på 14-15 mm. Indvendigt var båden beklædt med lærred, der blev holdt fast af smalle træribber i krydsmønster. Akslen til skruen gik skråt ned igennem bunden af båden, og den var direkte koblet til motoren.[18] Båden var fladbundet og meget stærk.[51]

Pullert og tre aluminium-øjer fra Gunnar og Asgers sprængbåd. Pullerten sad midt på dækket foran på båden.[18]

Gunnar fortæller:

> “ Bagest i båden var der en åbning, hvor vi sad og styrede. For at lukke af til motorrummet og dæmpe støjen, havde vi indbygget et træskot. På skottet havde vi monteret et rat som i et fly. Rattet forbandt vi til roret med wiretræk. I bunden lagde vi en rist af træ til at stå på, og ellers sad vi på rælingskanten. Der var også et bræt tværs over, så vi kunne sidde bekvemt ved rattet og styre. Som benzintank brugte vi en jerry-can.[18] ”

Af og til havde Gunnar og Asger gæster med ude at sejle. Som udgangspunkt måtte gæsterne selv medbringe benzin for at få en sejltur. Det var svært at få fat i på det tidspunkt.[51]
I 1949 blev Gunnar og hans kammerat indkaldt til militæret, og de solgte båd med motor til en mand i Sønderborg for 1.500 kr.[18] Det var mange penge dengang for to unge mennesker.[51] Det svarer til 27.000 kr. i dagens penge.[18]

Sprængbåden sættes i stand bag Brugsen i Broballe. Gunnar Hounsgaards ven Asger Kræmer fra Gråsten arbejder på båden. Asger havde logi i tårnet på Nordborg Slot. Året er 1947.[18]

Gunnar Hounsgaards ven Thorkild Demuth fortæller om båden:

“ Fordi jeg var i lære i Aabenraa, kunne jeg ikke deltage i arbejdet med motoren, men var nede hos Gunnar hver weekend og se hvordan arbejdet skred frem.
Jeg var der osse den dag de var færdige, og skulle starte den første gang.

Gunnar Hounsgaard bag Brugsen i Broballe 61 år senere i 2008.

Eet tryk på kontakten og den gamle-nye motor startede med det samme, jeg tror det var et meget stort øjeblik for de to teknikere: Gunnar Hounsgaard og Asger Kræmer.

Da motoren var monteret i båden og båden skulle prøvesejles, var der problemer med brændstof, der var jo rationering, så der skulle benzinmærker til for at kunne købe den kostbare benzin. Far, stillede noen af mærkerne til vores rådighed, og der skulle mange til. En tur ned til Lavensby og tilbage, kostede mange liter benzin, det var 8 cylindre der skulle have brændstof, og specielt når vi sejlede på fuld kraft kostede det. Farten var vel omkring 70 km/t regnede vi os til, ved at tage tid på hvor lang tid sejladsen varede. Det var en oplevelsesrig sommer, som sejlende folk og "skibsredere.[26] "

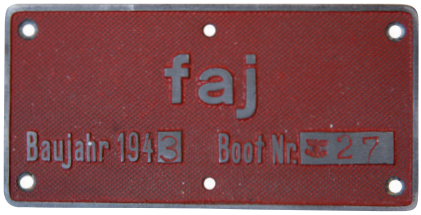

Sprængbåden var bygget på Claus Engelbrecht Yachtwerft G.M.B.H. som nr. 27 i 1943. Navnet "faj" er en militær kode for værftet.[27] Værftet lå i Köpenick i Berlin, og det benyttede sig af civile tvangsarbejdere under krigen.[16]

Demuths Horch

Efter besættelsen fik efterskolens forstander Christian Demuth fat i en luksuriøs tysk bil - en Horch. Bilen var tidligere ejet af baron von Jenisch på Kalø Gods på Djursland.[18] Von Jenisch døde i 1943 i kamp som tysk officer. Godset blev efter krigen nationaliseret af den danske stat.[16]
Bilen havde en 8-cylindret rækkemotor, 120 hk, kunne køre max. 135 km/h og vejede ikke mindre end 2,6 ton.[22] Desværre gav motoren problemer, så den blev på et senere tidspunkt skiftet til en Ford V8-motor hos firmaet Quitzau i Sønderborg. Det var næsten en hån mod bilen, da Ford-motoren kun fyldte det halve af motorrummet. Christian Demuth erstattede senere den forkerte motor med en original.[18]

Christian Demuths Horch. Det drejer sig om en Horch 853 Sports Cabriolet årgang 1937 eller 1938. Horch blev i øvrigt senere til Audi.[22]
Gunnar Hounsgaard prøvede at køre bilen og husker den som et pragtfuldt køretøj.
De lodrette lameller foran køleren var termostatregulerede og bilen kørte ca. 5 km pr. liter brændstof. Ved olieskift skulle der 12 liter på.[18] Da bilen krævede stadig flere reparationer, blev den afhændet.[26] Efterskoleforstander Christian Demuth sidder på billedet bag rattet med sin hustru ved sin side. På bagsædet sidder det nygifte par Annelise og Thorkild Demuth, der var skuespillerelever ved Odense Theater. Pigerne, der vinker på trappen, hører til køkkenpersonalet, og de øvrige piger er fra efterskolens sommerhold. Vinterholdet bestod af drenge. Året er 1951.[18]

Afslutning

Selv om der stor set ingen spor er tilbage fra den gang slottet var besat, så skulle det være mærkeligt, om ikke der gemt i støvede arkiver, skuffer eller i ældre borgeres hukommelse stadig ligger oplysninger og billeder, som venter på at blive fundet. Det kan også tænkes at der stadig ligger minder fra krigens tid gemt dybt i mudderet på bunden af Nordborg Sø. Efterladenskaber, der måske engang kan kaste nyt lys over aktiviteterne på slottet under krigen.

I dag genlyder slottets rum af glade stemmer fra de mange efterskoleelever som næppe tænker over slottets betydning under 2. verdenskrig.

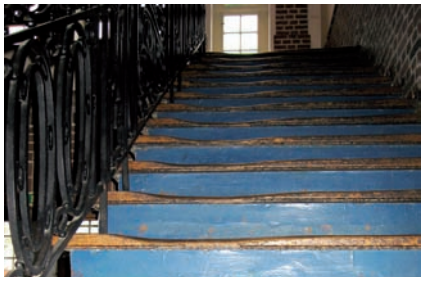

Et minde fra krigen. Den gamle trappe i Nordborg Slot hvor hundreder af tyske marinesoldater har slidt trinene tynde i deres militærstøvler.

Det var historien om Nordborg Slot under tysk herredømme. En stor kontrast mellem det fredelige Nordborg og de voldsomme krigshandlinger i Europa, som soldaterne på slottet deltog i. Det var også historien om et hidtil ukendt kapitel i Nordborg Slots historie. En tid hvor Nordborg spillede en helt særlig rolle for den tyske værnemagt.

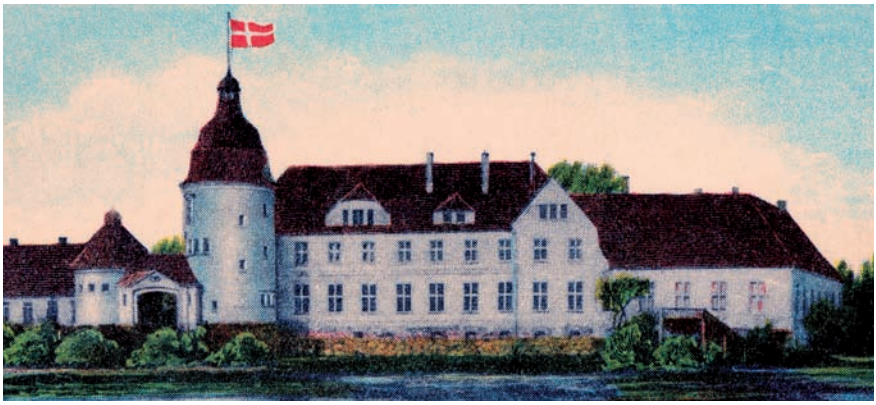

Historien startede med hagekors og sluttede med Dannebrog.

Illustrationer

· Andreas Winkel / www.sturmboot-kommando.de: Side 31 og bagside.
· Carl C. Biehl: Forside (Nordborg Slot).
· Claus Ellehauge: Side 59.
· Dan Mouritzsen: Side 60 nederst.
· Erik Manthei Nielsen: Forside (Soldater på bænk) og side 11, 24, 25, 26 øverst, 28 og 38.
· Gunnar Hounsgaard: Side 60 øverst, 61, 63 og 65.
· Hermann Thomsen: Side 34.
· Johannes Diederichsen: Side 36.
· JydskeVestkysten via Aabenraa Bibliotekerne: Side 49 nederst.
· Leif Larsen, Hærens Sergentskole, Sønderborg Kaserne: Side 64.
· L okalhistorisk Forening for Nordborg-området: Side 9, 23, 26 nederst, 30, 41, 44, 45, 46, 47, 48, 49 øverst, 50, 54, 55 og 66 nederst.
· Museum Sønderjylland – Sønderborg Slot: Side 29.
· Wuerttembergischen Landesbibliothek: Side 18.

· Øvrige billeder stammer fra forfatteren.

Kilder

1. Aabenraa-Sønderborg Amts arkivalier (1944-1947): Landsarkivet for Sønderjylland. Erstatningssager, j.nr. D-III
2. Günther Kunstmann, Nordborg (2002 -2010): Skriftlige og mundtlige oplysninger
3. Erik Manthei Nielsen, Nordborg (2008): Skriftlige og mundtlige oplysninger
4. Jens Hansen Møller, Nordborg (2008): Skriftlige og mundtlige oplysninger
5. Hermann Thomsen, Nordborg (2008 og 2010): Mundtlige oplysninger
6. Johannes Diederichsen, Oldenor (2008): Skriftlige og mundtlige oplysninger samt fotos
7. Hans Jensen, Nordborg (2008): Mundtlige oplysninger
8. www.smc-noris.de
9. Prepart: KK Verbände. N316/84. Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg. Fra: Leif Petersen, Haderslev (2008): Skriftlige oplysninger
10. Kannapin (1980): Die Deutsche Feldpostübersicht 1939 - 1945
11. www.bookrags.com
12. www.wikipedia.com
13. Skrivelse om eventuel beslaglæggelse af slottet fra den 15.11.1943. Arkivet ved Lokalhistorisk Forening for Nordborg-området
14. Overdragelsesdokument. d. 27.11.1944. Arkivet ved Lokalhistorisk Forening for Nordborg-området
15. Mads Schmidt Eriksen, Broballe (2008): Skriftlige og mundtlige oplysninger
16. Diverse hjemmesider
17. Kai Edvard Larsen (1947): Stiftelsen Nordborg Slot
18. Gunnar Hounsgaard, Sønderborg (2008- 2010): Skriftlige og mundtlige oplysninger samt fotos
19. Laufende Kriegsgliederung 1944 og 1945 nr. RM 20/1827. Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg. Via Michael Svejgaard, Karup. 2008
20. Mogens Hansen, Nordborg (2008): Mundtlige oplysninger
21. Otto Hofmann, Thurø (2008): Mundtlige oplysninger
22. Poul Olsen, Løjt Kirkeby (2008): Skriftlige oplysninger
23. Peter Tappe, Tønder (2008): Mundtlige oplysninger
24. www.nationmaster.com
25. Peter Knud Schmidt, Nordborg (2008): Mundtlige oplysninger
26. Thorkild Demuth, Mjolden (2008): Skriftlige og mundtlige oplysninger
27. Leif Larsen, Sønderborg (2008): Skriftlige oplysninger

28. www.nexusboard.net
29. Sønderborg Politis arkivalier, materiale tilhørende værnemagten, pakke 85 (1944-1946). Landsarkivet for Sønderjylland
30. www.panzer-archiv.de
31. Helmut Blocksdorf (2008): Hitler´s secret commandos. Operations of the K-Verband
32. Hartwig Kobelt, Remagen, Tyskland (2010): Skriftlige oplysninger
33. Michael Jung (2006): Agenten unter Wasser
34. Dan Mouritzsen, Karup (2007): Skriftlige oplysninger
35. www.axishistory.com
36. L.A. Griffiths (1945): The German Navy – Small Battle Units. HW 11/27. The National Archives, London. Via Jens Andersen, MuseumsCenter Hanstholm
37. Engelsk afkodede tyske oplysninger om K-Verband. Ultra/Enigma. ADM 223/609. The National Archives, London. Via Jens Andersen, Museums-Center Hanstholm
38. Indberetninger fra flygtningeinspektørerne, flygtningeadministrationen, pakke 144. Rigsarkivet
39. Michael Jung (2004): Sabotage unter Wasser
40. www.cdsg.org
41. Leif Petersen, Haderslev (2010): Skriftlige oplysninger
42. Internationales Militaria-Magazin 2004
43. Diverse korrespondance vedrørende den tyske beslaglæggelse af Nordborg Slot. Arkivet ved Lokalhistorisk Forening for Nordborg-området
44. Lawrence Paterson (2009): Waffen der Verzweiflung. Deutsche Kampfschwimmer und Kleinst-U-Boote im Zweiten Weltkrieg
45. Knud Vagn Valbjørn, Dyvig (2010): Skriftlige oplysninger
46. Bent Hjuler, Nordborg (2010): Mundtlige oplysninger
47. Walter Lohmann og Hans H. Hildebrand (1956-64): Die Deutsche Kriegsmarine 1939-1945: Gliederung, Einsatz, Stellenbesetzung. Via Jens Andersen, MuseumsCenter Hanstholm
48. Jens Andersen, MuseumsCenter Hanstholm
49. Morten F. Jørgensen, Holte (2010): Mundtlige oplysninger
50. Cajus Bekker (1968): Einzelkämpfer auf See. Die deutschen Torpedoreiter, Froschmänner und Sprengbootpiloten im Zweiten Weltkrieg
51. Asger Krämer (2010): Mundtlige oplysninger
52. www.avlg.dk
53. Hans F. Kückelhahn (2010): Mundtlige oplysninger